

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O.P.S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OHNISKA NAPĚTÍ V RUSKÉ FEDERACI

Autor práce: Hana Čechová

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Havelková

Katedra: Katedra aplikované jazykovědy

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Lence Havelkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	6
1.1 Stav bádání dané problematiky.....	8
1.2 Cíl bakalářské práce.....	9
1.3 Způsob zpracování a metodologie.....	10
2 Ruská federace a její politicky problematické oblasti.....	12
2.1 Vztahy Gruzie - Rusko.....	13
2.2 Gruzínsko-abcházský konflikt.....	14
2.3 Válka v Jižní Osetii.....	15
2.4 Rusko-čečenská krize.....	15
3 Analýza válek a život ve válečném Čečensku od vyhlášení samostatnosti v roce 1991 po současnost	17
3.1 Války v Čečensku.....	18
3.1.1 Co předcházelo první válce.....	18
3.1.2 Vystupňování rusko-čečenské krize	20
3.1.3 Ruská invaze a první rusko-čečenská válka 1994-1996.....	22
3.1.4 Válka proti lidu	27
3.1.5 Terorismus a vyjednávání.....	28
3.1.6 Další boje – polopartyzánská válka.....	31
3.1.7 Smrt Džochara Dudajeva a další snaha o mírové jednání.....	33
3.1.8 Znovudobytí Grozného a následné ukončení 1. války.....	34
3.1.9 Druhá nezávislost Čečenska.....	36
3.1.10 Druhá rusko-čečenská válka - podzim 1999 - 2009.....	37
3.2 Postavení obyvatelstva v době válek.....	40
3.3 Statistické ztráty civilistů i vojáků.....	42
4 Výpovědi přímých účastníků rusko-čečenského konfliktu.....	45
4.1 Elza Dugajeva.....	45
4.2 Jevgenije Isakovna Morozova.....	46
4.3 Tamara Abuzaidová.....	47
5 Klíčoví političtí a váleční aktéři bojů a mírových jednání v rusko-čečenské krizi.....	50
5.1 Džochar Dudajev.....	50
5.2 Boris Jelcin.....	51

5.3 Aslan Maschadov.....	53
5.4 Šamil Basajev.....	54
5.5 Sergej Stěpašin.....	55
5.6 Ramzan Kadyrov.....	56
6 Výsledky a diskuse.....	58
6.1 Politické posouzení válečné krize a možnosti jejího předejití.....	60
6.2 Dnešní Čečna a současné rusko-čečenské vztahy v souvislosti se zahraniční politikou.....	61
6.3 Dnešní Čečensko ve vztahu k terorismu.....	62
Závěr.....	65
Seznam použité literatury.....	69
ABSTRAKT.....	73
ABSTRACT.....	74

Úvod

Současné Rusko se pravděpodobně stejně jako kdysi Sovětský svaz jeví nezaujatému pozorovateli jako změť regionů, které mají často k moskevskému centru naprosto neidentifikovatelný vztah. Ruská federace zůstala i po rozpadu Sovětského svazu největším státem světa. Je rovněž jednou ze zemí, na jejímž území žije nejvíce etnických skupin. Nynější Rusko je státem, který tvoří velké množství značně rozličných subjektů. Jednotlivé regiony na začátku devadesátých let získaly v chaotickém právním prostředí různé velké pravomoci, ale i povinnosti vůči federálnímu centru. Do poloviny 90. let byla také zřejmě jedinečná možnost pro neruská etnika získat na centru co nejvíce pravomocí, případně se pokusit o osamostatnění. V Rusku jsou jednotky, které se od sebe diametrálně liší, a to především svou velikostí, počtem obyvatelstva či strategicko surovinovým potenciálem. Vztah elit k centru pak plně odpovídá právě postavení jejich teritoria v rámci federace. Rusko je především soustátím, které má rozhodně daleko k běžné a fungující federaci.

V této souvislosti je nutné uvědomit si i rozdíl ve vnímání dvou pojmů, které mají zásadní význam, nezávislost a svrchovanost (suverenita, kdy stát rozhoduje o svých záležitostech). Oba termíny by se měly doplňovat, v ruském pojetí jde o dvě naprosto odlišné věci, protože po roce 1991 řada subjektů federace vyhlásila svrchovanost, ale žádný nezávislost, vyjma Ččenska. Je důležité si rovněž připomenout, že Rusům bylo neustále připomínáno, zhruba po dobu jednoho století, že jsou vyvoleným národem. Nacionalismus je tady velmi silný a nelze ho podceňovat. Nejde samozřejmě jen o vnitřní hrozby, ale i problémy vnější, zejména v souvislosti s celosvětovým bojem proti terorismu, který je v dnešním světě otázkou snad nejdiskutovanější. Je důležité si připomenout i rizikovost z hlediska významu geostrategického a geoekonomického, kde lokality s velkými surovinovými nalezišti, zejména ropy, sehrály při řešení krize významnou roli. Oblast Kavkazu se řadí k výrazně konfliktním oblastem Evropy.

Z tohoto titulu bude bakalářská práce soustředěna převážně na rizikové oblasti Kavkazu, kde rizikovost tohoto teritoria vyplývá především z etnicko-politických vazeb. Národným příkladem jsou konflikty mezi Gruzii, Ruskem, Severní a Jižní Osetií nebo Abcházíí, které na danou problematiku poukazují. Práce se bude detailněji zabývat především čečenským regionem, je zaměřena na rusko-čečenskou krizi.

Z dostupné literatury a zdrojů je zřejmé, že porušování lidských práv a válečné zločiny byly páčány na obou stranách. Během války za nezávislost hospodářství země upadlo, jsou zaznamenávány také různé finanční zločiny. Tato oblast, z hlediska ohnisek napětí, je zajímavá nejen z pohledu délky trvání této krize, ale i kvůli pozoruhodnosti národa a jeho kultury, jež je pro mnohé z nás velkou neznámou.

Carlotta Gallová a Thomas de Wall ve své knize *Čečensko: vítězství a prohry*, jakož i novinářka Petra Procházková podrobně popisují situace kolem čečenského konfliktu. Je nesmírně zajímavé vnímat z jednotlivých knih válečnou i meziválečnou Čečnu, dalo by se říct, že vždy z jiného úhlu pohledu. Na jedné straně od P. Procházkové podrobně popsány životy a pocity civilního obyvatelstva, zejména žen a matek, a na straně druhé úvahy a myšlení přímých aktérů jednání a bojů, které ve své knize vylíčili C. Gallová a T. de Wall.

Na základě analýzy jednotlivých zdrojů půjde v bakalářské práci především o přiblížení a rekonstrukci života a myšlení všech zúčastněných ve dvou válečných rusko-čečenských konfliktech a v období míru mezi nimi. Z důvodu aktuálnosti míru, což je v dnešním světě otázka nesmírně důležitá, je hlavní snahou nejen přiblížit úskalí a útrapy války, ale rovněž i to, aby si také jednotliví čtenáři uvědomili, pokud selže lidský faktor, že cesta pro vyhlášení nezávislosti či svrchovanosti může být i jiná, než mírová. Bude popsán sled událostí akce, z níž se stala mezinárodní katastrofa.

1 Stav bádání, cíle a metodologie bakalářské práce

1.1 Stav bádání dané problematiky

Téma ohnisek napětí v Ruské federaci bylo zevrubně popsáno v různých zdrojích nebo dílech, která jsou dostupná v pravidelně vycházejících publikacích či na internetových stránkách. Všeobecné informace lze získat z internetových zdrojů, například z politického časopisu E-POLIS nebo informačního analytického serveru www.ruskodnes.cz či serveru www.gazeta.ru.

Pro podrobnější analýzu bylo použito beletristické dílo od autorky velice uznávané na tuto problematiku, Petry Procházkové, jež patřila mezi válečné zpravodaje a která po deset let prováděla svoji novinářskou práci ve válečném Čečensku. Byla známá svou schopností ocitnout se přímo v ohnisku dění. Po odevzdání novinářské akreditace se odstěhovala přímo do Grozného, hlavního města Čečenska. Začala zde žít s lidmi, o nichž psala ve své knize *Aluminiová královna*. P. Procházková měla možnost se na situaci podívat z jiného úhlu pohledu. Její kniha je toho důkazem. Je psána na základě výpovědí šesti žen, které byly v první řadě matkami. Čím déle se mezi těmito ženami pohybovala, tím více se dostávala do pozice, kdy si uvědomovala, že si při svých rozhovorech zároveň vytváří citové vazby. To umožňuje při studiu jejího díla citelněji vnímat pocity, vidět válečný konflikt a nelehký život v Čečensku z pohledu ženy a zároveň také matky.

Dalšími autory, kteří jsou zajímaví způsobem zpracování své beletrie k danému tématu, jsou britští novináři C. Gallová a T. de Wall se svým dílem *Čečensko: vítězství a prohry*. Jejich kniha byla rovněž využita při zpracování bakalářské práce. V této knize se autoři snažili detailně nastínit vyústění rusko-čečenské krize v první válečný konflikt, co mu předcházelo, mírová jednání, která po první válce následovala a která skončila nezdarem a vypuknutí války druhé, ještě děsivější. Při analýze díla C. Gallové a T. de Wall, kteří konkrétně popisují jednotlivé situace při mírových jednáních či bojových akcích, bylo hlavním cílem porozumět otázkám, na čí straně je skutečně vina, kdo může za skutečné osobní tragedie obětí války. Tato kniha nastiňuje i širší historický sled všech popisovaných událostí, jež předcházely krizi.

P. Procházková v knize *Aluminiová Královna* konkrétně popisuje útrapy života civilního obyvatelstva, jejich myšlení a úvahy ve výpovědích několika žen. Byly to ženy, matky a manželky, různého vyznání, národnosti nebo postavení. Rovněž kniha

C. Gallové a T. de Wall *Čečensko, vítězství a prohry* přibližuje podrobněji svědectví, ale tentokrát přímých účastníků a iniciátorů válečného konfliktu v Čečensku. Za bádání stojí i deníkové záznamy Hassana Bajeva *Přísaha : chirurg pod palbou*, kde byly zrekonstruovány jeho vzpomínky na práci lékaře v první a druhé čečenské válce. Je o něm psáno, že se stal kronikářem té doby.

Hassan Bajev na základě svých deníkových záznamů zrekonstruoval vzpomínky na první a druhou čečenskou válku jako lékař ošetřující zraněné. Vše zaznamenal v knize *Přísaha : chirurg pod palbou*. Tento spisovatel nechal přitom přímo na samotné úvaze čtenářů, zda léčil ruské vojáky nebo čečenské gerilové (partyzánské) bojovníky.

Za zmínku stojí sdělit, že tištěných monografií, např. od novinářů jako jsou J. Štětina, A. Politkovská, P. Procházková, D. Šťáhlavský nebo Z. Šámal, kteří se zabývali výše uvedenou problematikou, je poměrně velké množství.

1.2 Cíl bakalářské práce

Záměrem této bakalářské práce je poskytnout popis a zhodnocení politické situace v Ruské federaci z hlediska politicky problematických oblastí se zaměřením na jejich kritická místa, situovaná na území kolem Kavkazu. Jedná se zejména o válečné konflikty mezi Gruzii na jedné straně a Ruskem, Jižní Osetií a Abcházíí na straně druhé. Rovněž se práce bude zabývat otázkou současného trendu mírové politiky v závislosti na celosvětovém boji proti terorismu, neboť tyto oblasti se stávaly a dosud představují jeho velmi častý zdroj. Největší pozornost bude ovšem soustředěna na oblast s nejintenzivnějším ohniskem napětí Ruské federace a to na rusko-čečenský konflikt, který se stal hlavním námětem bakalářské práce.

Hlavním cílem práce je proto přiblížení a popis širšího historického rámce rusko-čečenské krize, zhodnocení následných válečných konfliktů v Čečensku při první čečenské válce a těžkého období, které vyústilo ve válku druhou, snah o mírová jednání.

Tato bakalářská práce by měla částečně posloužit i jako důležitý zdroj informací, týkající se počáteční rusko-čečenské krize a jejího postupujícího propadu, jenž vyústil ve válečný konflikt, který přinesl mnoho krutosti a násilí nejen pro čečenské a ruské vojáky, ale hlavně pro samotné civilní obyvatelstvo, které tím utrpělo nejvíce.

Obrazy války v Čečensku patří v současném světě k nejděsivějším. Do základu vybombardované moderní město Groznyj, jehož obyvatelé se vylekaně krčí v krytech. Ulice poseté mrtvolami, které po celé týdny nikdo neodklízel. Hromadné hroby, matky bloudící horami rozvalin a pátrající po svých synech, taková je Čečna v časech války. Tak bude Čečna vylíčena a popsána na základě analýzy jednotlivých knih a dokumentů. V práci budou využita díla spisovatelů, kteří ve své tvorbě vycházeli ze skutečných událostí, jelikož byli přímými účastníky života a bojů v Čečensku. Týká se to zejména následujících novinářů a spisovatelů, C. Gallové a T.de Wall, P. Procházkové, H. Bajeva, A. Politkovské, J. Štětiny, D.Volencové, D. Šťáhlavského a dalších. Cílem je přiblížit myšlení, pocity a úvahy jednotlivých osob v časech Čečenské války.

Zpracování bakalářské práce směřuje k zodpovězení několika otázek, které si musí nutně položit každý z nás po prostudování literatury k uvedenému tématu. Bylo nutné za cenu nesmírných obětí řešit tuto kavkazskou krizi silou nebo bylo vůbec v lidských silách tuto hrozbu odvrátit? Byla vůbec rusko-čečenská krize zažehnána či nikoli? Šlo o konflikt politicky-ekonomický nebo nacionálně-psychologický? Na čí straně je vlastně vina? Na straně vedoucích činitelů z Moskvy nebo na straně vůdčích představitelů Čečny?

1.3 Způsob zpracování a metodologie

V úvodu práce bude obecněji poukázáno na problém dnešního Kavkazu. Jde o oblast, která nám není blíže přibližována v médiích a o které víme tak málo z hlediska možností získávání pravidelných a pravdivých informací.

Z velkého množství použitého materiálu a dostupné literatury bude práce zaměřena na detailnější zpracování událostí týkajících se rusko-čečenského konfliktu, jenž vyústil v konflikt válečný. Bude zpracován postupný sled událostí od prohlubující se krize až do vypuknutí první války, která vyústila po několika letech míru ve válku druhou, ve všech ohledech děsivější, bude popsáno zakončení války a podepsání mírové dohody.

Zpracování vychází ze studia literatury, z různých článků uveřejněných v časopisech nebo na internetových stránkách, zabývajících se tematikou ohnisek napětí v Ruské federaci. Téma je však tak obsáhlé, že jej nelze dopodrobna v celé své šíři popsat a vylíčit v jedné bakalářské práci, proto je práce zaměřena převážně na krizové oblasti Kavkazu s detailnějším popisem rusko-čečenské krize, jež vyústila ve válečný

konflikt. Zpracování bakalářské práce bude vycházet z analýzy dokumentů a materiálů týkajících se historie rusko-čečenské krize a následných válečných konfliktů.

V úvodní části bakalářské práce budou blíže popsány jednotlivé oblasti s výskytem ohnisek napětí zejména ve vztahu k Rusku. Hlavní pozornost je soustředěna převážně na vznik a průběh válečných konfliktů v Čečensku. Analýza konfliktu je také analyzována přímo z konkrétních výpovědí nejen přímých účastníků života i bojů v Čečensku, ale i jejich aktérů, kteří se na válce přímo podíleli. Půjde rovněž o konkrétní výpovědi několika žen, které svůj život strávily převážně ve sklepeních v neustálém strachu nejen o svůj život, ale i o život svých nejbližších, o každodenní boj při záchraně života z hlediska základních lidských potřeb jako např. potřeba se najíst.

Závěrečná část bude věnována diskusi o dané problematice, která bohužel není dosud jednoznačně vyřešena a představuje dokonce i hrozby spojené s mezinárodním terorismem, a také perspektivám jak rusko-čečenským vztahům, tak i Čečenska samotného.

2 Ruská federace a její politicky problematické oblasti

Oblasti v Ruské federaci, které jsou problematické ať už z jakéhokoli důvodu, je převážná většina. Ovšem nejvíce rizikovými a neustále diskutovanými jsou lokality kolem Kavkazu, jmenovitě Gruzie, Abcházie, Arménie, Ázerbájdžán, Jižní Osetie, Čečensko, Ingušsko a Dagestán, kde je situace neustále velmi složitá. Objevují se hrozby, které je důležité vnímat odděleně. Destabilizujícím prvkem nejen pro region, ale i Evropu je organizovaný zločin, pro který byla chaotická situace na Kavkaze po rozpadu SSSR živnou půdou. Hospodářská recese, která omezovala legální ekonomické aktivity, zvýšila příležitosti pro nelegální činnost. S ní úzce související korupce prakticky znemožnila účinnou kontrolu. Těžko řešitelným problémem je i nelegální obchod s drogami a zbraněmi. Hospodářská situace má také vliv na růst stínové ekonomiky a běžné kriminality.¹

Teritoriální problémy a neurovnané vztahy se sousedními zeměmi narušují i tak křehké bezpečnostní prostředí státu daného regionu, které představují další typ hrozeb – vnější. Region Jižního Kavkazu sice zaujímá strategickou pozici, na druhou stranu ale kvůli ní má také problematické vztahy se sousedy, které vnímá jako vnější ohrožení své bezpečnosti. Arménie vnímá jako největší ohrožení Turecko a Ázerbájdžán, pro Ázerbájdžán jsou největší hrozbou Irán, Arménie a do určité míry i Rusko a pro Gruzii Rusko. Jižní Kavkaz má strategickou pozici, sdílí společné hranice s Tureckem jako členem NATO, s Ruskem a Iránem. Důležitost Jižního Kavkazu roste s ohledem na zájmy Západu ve střední Asii, v Afganistánu a na Blízkém Východě, zejména v souvislosti s bojem proti terorismu. Pro Západ je Kavkaz regionem příležitostí také pokud jde o zdroje nerostných surovin. Na druhou stranu je tento region zdrojem bezpečnostních rizik, která mají významný dosah i za jeho hranice. Často je území Kavkazu označováno jako zdroj terorismu jak nacionálního, tak i islámského. Všechny procesy probíhající v této oblasti mají silně politický charakter. Po rozpadu Sovětského svazu a zvýšení produkce ropy v oblasti Kaspického moře získal Jižní Kavkaz geostrategický a geoeconomický význam z energetické perspektivy. Otázka potrubí je v podstatě jedním z hlavních zdrojů soupeření členských států NATO s Ruskem a Iránem.

¹ BAHENSKÝ, F. *Národnostní politika v Ruské federaci v 90. letech 20. století*. [online]. 2003 [cit. 2003-02-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.nkp.cz/seminář/npol.htm>>.

Je důležité připomenout, že akutní deficit bezpečnosti je posilován tím, že zde nejsou dostatečně fungující bezpečnostní mechanismy nebo instituce, které by napomáhaly budování regionální stability nebo významně přispívaly k řešení konfliktů.

Pro snadnější posouzení vztahů daného regionu je nutné blíže specifikovat situace ve vybraných oblastech Kavkazu.

Obr: Vyobrazení jednotlivých oblastí Kavkazu.

Zdroj: Novinky.cz.²

2.1 Vztahy Gruzie - Rusko

Gruzie, stejně jako ostatní postsovětské republiky, je podle ruské zahraniční koncepce „blízkým zahraničím“. Rusko má v Gruzii své zájmy politické, ekonomické a vojenské. Její snahou je vymanit se z ruské sféry vlivu. Od získání nezávislosti Gruzie v dubnu 1991 se vztahy mezi oběma státy značně měnily a v poslední době se spíše zhoršovaly. Po revoluci v listopadu 2003 a převzetí vlády autokratickým prezidentem Micheilem Saakašvilim se Gruzie snažila navázat s Ruskem lepší vztahy, ale vývoj událostí naznačuje spíše opačný trend. Po nástupu do úřadu monopolizoval moc, užíval siláckou rétoriku a snažil se prosazovat svá stanoviska silou. Jeho prvotním cílem bylo

² Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/192003-v-ingussku-zabili-dvacet-clenu-skupiny-islamskeho-teroristy-umarova.html>>.

především obnovení plné svrchovanosti nad odbojnými a separatistickými územími Abcházii a Jižní Osetii.

Od bleskové války s ruskými vojenskými silami v srpnu 2008, která skončila drtivou porážkou Gruzie a vyhlášením nezávislosti jejích dvou separatistických regionů Abcházie a Jižní Osetie, se obě země navzájem obviňují z jejího rozpoutání. Obě strany nesou svou část odpovědnosti. Moskva svojí strategií stupňovala napětí v obou povstaleckých provinciích a kolem nich. Gruzie reagovala na pokus ruské armády o invazi na její území. Moskva argumentuje tím, že byla nucena zasáhnout na obranu národů obou povstaleckých republik. Jedná se o nevyřešené konflikty s Abchází a Jižní Osetii. Tato území jsou z velké části odkázána na ekonomickou a politickou podporu Moskvy, která je garantem jejich nezávislého postavení na centrální gruzínské vládě. Válka v Gruzii ukázala, jak nebezpečná země je Rusko.³

2.2 Gruzínsko-abcházský konflikt

V roce 1992 Abcházie vyhlásila úplnou nezávislost na Gruzii a obnovila abcházskou ústavu, tím se vztahy mezi Gruzii a Abchází vyhroutil v občanskou válku. Ozbrojený konflikt se odehrával mezi gruzínskými a abcházskými etnickými skupinami. Boje probíhaly v separatistické Abcházii, která ovšem formálně náleží Gruzii, ale de facto funguje jako samostatný stát. Tato válka patřila k nejkrvavějším z těch, které se udály v zemích bývalého Sovětského svazu. Celý tento konflikt se týkal především snahy Abcházie vytvořit vlastní stát, zatímco Gruzie chtěla národní stát, ve kterém by národnostní menšiny měly jen omezenou samosprávu. Na jednání o míru v Ženevě, kde probíhaly gruzínsko-abcházské rozhovory, byla přijata společná gruzínsko-abcházská *Deklarace o opatřeních k politickému urovnání gruzínsko-abcházského konfliktu*⁴, která vyjadřovala přání obou stran nastolit pořádek a obnovit zemi. Abcházská strana se konečně ze strany Gruzie dočkala uznání práva na existenci autonomní republiky, vlastní ústavy a státnosti. Abcházové se zase museli vzdát myšlenky úplné nezávislosti a do společné kompetence zařadit zahraniční politiku, občanská a lidská práva a práva národnostních menšin. Válečných konfliktů mezi Abchází a Gruzii proběhlo ještě několik.

³ *Politika NATO na Jižním Kavkaze* [online]. 2009 [cit. 2009-10-09]. Dostupný z WWW: <www.mzv.cz/public/cf/ae/a0/16634_14945_Aliancni_politika_Kavkaz.doc>.

⁴ VALACH, M. *Gruzie-toto není konec*. [online]. 2008. [cit. 2008-08-14]. Britské listy. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/aut/252/art.html>>.

V současné době je gruzínsko-abcházská hranice posílena o přítomnost ruských vojsk a situace je zde nadále napjatá.

2.3 Válka v Jižní Osetii

Jednalo se o válečný konflikt mezi Gruzii a Ruskem na jedné straně, Jižní Osetií a Abcházíí na straně druhé, které bojovaly za nezávislost. Jižní Osetie, stejně tak jako Abcházie, se vymkly gruzínské kontrole už na začátku 90. let, kdy se začal rozpadat Sovětský svaz. Rusko oba regiony uznalo za nezávislé státy po krátkém válečném konfliktu, který začal začátkem srpna 2008 těžkými boji mezi gruzínskými armádními silami a jihoosetskými jednotkami. Tehdy Gruzie podnikla útok na Jižní Osetii ve snaze vrátit odbojný region pod svou kontrolu. Rusko reagovalo rovněž silou, rychle gruzínské síly z Jižní Oseti vypudilo a proniklo až na gruzínské území. Rusové se z gruzínského území postupně stáhly, v Jižní Osetii však zůstávají dodnes.⁵

2.4 Rusko-čečenská krize

Čečensko bylo vždy velmi strategickým regionem, severní Kavkaz je mimo jiné i branou na Jih. Problém Čečenska není tak novým, jak by se mohlo zdát. Konflikty ruské většiny a čečenského etnika se táhnou již od 18. století. Byl to vždy národ velice odbojný, což Rusům nevyhovovalo. Čečenci se brzy dostali na listinu vzpurných národů v rámci SSSR, se kterými se chtěl Stalin jednou provždy vypořádat. V roce 1944 je deportoval během jednoho týdne do stepí severního Kazachstánu. Tím začalo ničení čečenské kultury. Svobodně se mohli vrátit zpět do své vlasti až v padesátých letech za vlády Chruščova, který deportaci přiznal.

Moderní historie rusko-čečenských vztahů má prozatím dvě válečné kapitoly. Boje za nezávislost byly vyhroceny do válečných konfliktů. První válka v Čečensku probíhala v letech 1994-1996 během vlády Borise Jelcina a skončila neúspěchem Ruska a faktickým vítězstvím Čečenců. Druhá válka v Čečensku začala v roce 1999 a její „politické krytí“ již bylo v režii Jelcinova nástupce, prezidenta Putina. Tyto dvě války, ačkoli mezi koncem jedné a začátkem druhé uplynulo relativně velmi málo času, mají mnoho společných i rozdílných rysů, ať už z pohledu podpory veřejného mínění

⁵ Zdroj: *Jižní Osetei*. [online]. 2009 [cit. 2009-11-06]. Atlas. Dostupné z WWW: <<http://atlas.netway.cz/asi/jizoset.htm>>.

a názoru mezinárodního společenství, ale i připravenosti a způsobu boje ruské armády i čečenských „rebelů“. Detailnější analýzou vypuknutí válečných konfliktů a co všechno jim předcházelo, bude analyzováno v následujících kapitolách bakalářské práce.

3 Analýza válek a život ve válečném Čečensku od vyhlášení samostatnosti v roce 1991 po současnost

Pro snadnější posouzení vztahů mezi Ruskem a Čečenskem je důležité popsat historický sled událostí, které předcházely rusko-čečenské krizi, jež vedla až k válečnému konfliktu.

Čečensko, oficiálně Čečenská republika, někdy také Čečna je autonomní republika Ruské federace na severním Kavkaze o rozloze cca 16 tisíc kilometrů čtverečních s hlavním městem Groznyj. Hraničí s ruskými republikami Dagestánem na východě, Ingušskem na západě a na severu se Stavropolským krajem. Na jihu sousedí s Gruzii. Čečensko podle národností převážně tvoří Čečenci a z několika procent Rusové. Náboženstvím je zde islám – sunnitští muslimové. Úředními jazyky jsou čečenština a ruština.

První ruská přítomnost v oblasti dnešního Čečenska je datována do počátku 18. století za vlády Petra Velikého, kdy probíhaly krvavé boje mezi Rusy a obyvateli Kavkazu. Dalším podstatným momentem bylo přijetí islámu v 18. století. K připojení Čečenska k ruskému impériu došlo v sedmdesátých letech 19. století. V revolučním roce 1917 se horské národy ve valné většině připojily k Rudé armádě. Období klidu, které nastalo bylo jen velice krátké. Stalinův pokus o kolektivizaci a také omezování islámu vyústily v ozbrojený konflikt. V roce 1936 vytvořil J. Stalin Čečensko-ingušskou autonomní republiku, na jejíž území se v roce 1943 během své „kavkazské“ kampaně dostala vojska nacistického Německa. Pod tlakem celkového ohrožení sovětského státu nacistickým režimem zahájil Stalin v roce 1944 brutální vysídlovací akci, aby v následujících letech deportoval přes jeden milion Čečenců, Ingušů a dalších příslušníků kavkazských národů na Sibiř a do Střední Asie. Obyvatelstvo bylo převáženo vlaky, tyto transporty byly velice podobné těm, kterými byli Židé deportováni do koncentračních táborů. Národy ve stepích hynuly mrazem a hladem. Byla ničena čečenská kultura, páleny knihy. Čečensko a Čečenci přestali téměř existovat. Oficiálním odůvodněním Sovětského svazu bylo o dva roky později to, že Čečenci a Ingušové kolabovali s Němci. O důvodech tohoto odsunu se dodnes vedou diskuse.⁶

⁶ MÍŠOVÁ, M. *Právní povaha čečenského konfliktu*. [online]. 2001. [cit. 2001-05-18]. Prague Watchdog. Dostupný z WWW: <<http://www.watchdog.cz/?lang=3>>.

Obrat nastal až v roce 1957, kdy nový sovětský vůdce Nikita Chruščov dovolil těm Čečencům a Ingušům, kteří přežili, návrat do své vlasti. Napjaté vztahy však přetrvávaly i později. Čečenci byli bráni jako problémový národ, byli diskriminováni a nemohli dosáhnout vyššího vzdělání. Neexistující přístup ke vzdělání v rodném jazyce, omezená účast ve státní správě a na úřadech, v podstatě žádná politická reprezentace. Právě zde je možné nalézt kořeny velmi silné nenávisti Čečenců vůči Rusům, která se později projevila v neochotě jakýmkoliv způsobem spolupracovat s Ruskou federací, zejména při sjednávání dohod ve snaze získat plnou suverenitu a samostatnost, na rozdíl od Ingušska, které se k Ruské federaci připojilo.⁷

3.1 Války v Čečensku

Charlotta Gallová jež ve své knize *Čečensko: vítězství a prohry* podrobněji válku v Čečensku popisuje, přiletěla do Čečenska v den ruské invaze a zůstala v často bombardovaném Grozném. Od tohoto okamžiku o válce intenzivně psala a byla mezi prvními novináři, kteří do Grozného dorazili.

Dvě čečenské války z let 1994-1996 a 1999-2009 se vyznačovaly relativně dlouhou dobou trvání, měsíci až roky tvrdých bojů, rovněž značnou intenzitou, vyžádaly si desítky tisíc mrtvých a stovky tisíc uprchlíků. Moskevská vláda byla nucena nasadit armádu. Nelze je tedy chápat jako pouhé vnitřní nepokoje či napětí, práh ozbrojeného konfliktu byl v průběhu těchto válek jednoznačně překročen.

3.1.1 Co předcházelo první válce

Na počátku devadesátých let 20. století, v době definitivního rozpadu Sovětského svazu, proběhl v Čečensku, stejně jako v jiných postsovětských zemích, silný nacionalizační proces. Původně ekologické aktivity a hnutí za odhalení zločinů komunismu se v Čečensku postupně politizovaly, což vyústilo ve zřetelný požadavek čečenské nezávislosti. V roce 1991 vyhlásili Čečenci jednostranně nezávislost na Rusku. Odpovědí Ruska bylo zavedení výjimečného stavu v Čečně a Ingušsku, které se později od Čečenska oddělilo. Vůdčím představitelem se koncem roku 1991 stal bývalý elitní sovětský generál leteckých sil, **Džochar Dudajev**, který byl téhož roku zvolen prezidentem. V listopadu 1991 Boris Jelcin, který byl v té době prezidentem Ruska,

⁷ MÍŠOVÁ, M. *Právní povaha čečenského konfliktu*. [online]. 2001. [cit. 2001-05-18]. Prague Watchdog. Dostupný z WWW: <<http://www.watchdog.cz/?lang=3>>.

vyslal do Grozného vojenské jednotky, aby převzaly kontrolu nad městem. Celá akce skončila totálním nezdarem, když Dudajevovi síly zabránily vojákům opustit letiště. Je zajímavé, že Dudajev se dostal k moci za tiché podpory Jelcina, který tajně doufal, že v historicky nepřátelsky naladěném Čečensku tak bude mít Moskva loajálního partnera. Místo toho vedl generál Dudajev od počátku Čečensko k samostatnosti. Jakmile se ovšem výše zmíněná kalkulace ukázala jako mylná, začaly v Moskvě narůstat obavy, že se Čečensko a jeho případná úspěšná snaha o samostatnost stanou precedentem i pro ostatní části Ruské federace.⁸

Až do druhé poloviny roku 1994 vládla v Moskvě naděje, že s Dudajevem je možno jednat a nějak se případně domluvit. Ruská strana se prostřednictvím kontrarozvědky snažila v Čečensku podporovat vznik protidudajevovské opozice ve snaze podkopat její pozici a později za pomoci dobrovolníků převzít v Grozném moc. Tento plán se nezdařil, když Dudajevovy síly zničily v listopadu 1994 opoziční jednotky v Grozném.

Zde už je možné nalézt začátek silné osobní antipatie Jelcina a Dudajeva, kdy Jelcin bral každý Dudajevův úspěch jako osobní porážku a tento osobní prvek byl podle mnohých důležitým faktorem v první čečenské válce.

Počátek první války v Čečensku se datuje na 11. prosince 1994, kdy do republiky vstoupila ruská vojska. Válka byla tím hroznější, že začala tak náhle. Uvnitř ruského území přežíval po tři roky vzpurný režim a obchodoval naftou s vládou, která proti němu údajně zavedla „blokádu“. Čečenští bojovníci kupovali zbraně od vojáků, kteří je měli odzbrojovat. Důvěrné dokumenty posílané vládě do Moskvy končily v rukou samotného Dudajeva. Navíc se Dudajev také do značné míry provinil zbrklým vzdorem vůči Moskvě a neochotou ke kompromisu. Rusko neustále provokoval a připravoval Čečensko na nadcházející válku a nijak se jí nesnažil zabránit. A na konec malá čečenská partyzánská armáda, o níž se opovržlivě mluvilo jako o skupině banditů, srazila na kolena ruské ozbrojené síly a donutila je k ústupu.⁹

Skutečnosti této nesmyslné války se nedají detailněji popisovat, aniž bychom se přitom nezmnínili stručně také o události kremelské politiky, která ji způsobila. Byla to politika intrik, korupce a improvizace. Moskevští hodnostáři si přáli, aby Dudajevův režim padl co nejdříve, jelikož popularita Borise Jelcina se podle průzkumu veřejného mínění neustále snižovala. Dalším důvodem pro pacifikaci Čečenska byly

⁸ ŠTĚTINA, J. Prokletý průsmyk. *Lidové noviny*. 7.12.1991, č. 288, s. 4.

⁹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 5.

i geopolitické důvody. Kontrakty v hodnotě miliardy dolarů byly ohroženy, jelikož ropovodní trasy, jimiž mohla být nafta dodávána na Západ vedly přes Čečensko. O důvod víc donutit odbojnou republiku k poslušnosti. Je nutné uvést i další faktor, pro vrcholné politiky snad ještě důležitější. Kdo by si poradil s Čečenskem, nejzapeklitější politickou otázkou Ruska tehdejší doby, by si jistě vylepšil politickou prestiž.

Do popředí se dostaly postavy mnohem více autoritářské. Existují důkazy, že se Jelcin osobně a nemilosrdně rozhodl dát rozkaz k vojenskému potlačení Čečenska. Galina Starovojtková¹⁰, etnografka a v prvním období Jelcinovy vlády poradkyně pro národnostní politiku, spatřuje kořeny čečenského konfliktu v tom, že ruské vedení, když se setká se složitým etnickým problémem, myslí sovětsky: „Byli vychováni za sovětského režimu, měli imperiální způsob myšlení a mysleli si, že tyhle národy rozumějí jenom řeči síly.“¹¹ To byl samozřejmě důležitý faktor a k němu přistoupil faktor osobní – osobní pocit ukřivdění z nevěrných regionálních vůdců.

3.1.2 Vystupňování rusko-čečenské krize

Je nutné si uvědomit, že před samotným vypuknutím války v Čečensku probíhaly spousty jednání ve snaze vyřešit tuto krizi bez použití síly. Bohužel Jelcin řídil Kreml podle zásady „rozděl a panuj“ a umožňoval různým frakcím, aby u něho prosazovaly různé politické postupy. Na liberálním křídle stál tým vědců a analytiků, lidé, kteří měli o severním Kavkazu odborné znalosti. Jejich nejzákladnějším východiskem bylo vyhnout se při řešení etnických problémů síle za každou cenu. V roce 1994 měli takovou představu, že by se Čečensko mělo stát „výkladní skříní“, a proto radili zásobit Čečensko penězi, které ruský rozpočet republiky dlužil. Měly se otevřít školy, měly být vypláceny důchody a platy. Po určité době by mělo čečenské obyvatelstvo zavrhnout nezávislost a s ní bídu a úpěnlivě žádat o nové spojení s Ruskem. Protiváha vysoké profesionalitě lidí tvořila na druhé straně jejich naprostá politická bezmoc s vlivnějšími politickými činiteli, kteří zastávali opačný názor. Samozřejmě byly určité snahy některých politických hodnostářů Kremlu uskutečnit setkání Džochara Dudajeva s Borisem Jelcinem a uznat jej jako legitimního čečenského vůdce. Byla to ale intrikářská politika, která měla dát ruskému vedení pouze čas a najít cestu ze složité politické situace.

¹⁰ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 7.

¹¹ PROCHÁZKOVÁ, P. *Novinářka na Divokém východě*. Praha 1998, s. 112.

Jiní se schůzce rozhodně stavěli na odpor, zejména ministr pro národnosti Sergej Šachraj, který zkoušel různé taktiky, ale ve dvou otázkách stál tvrdě na svém. Rozhodně se stavěl proti separatismu a odmítal jakékoli ústupky vůči čečenským požadavkům na odtržení, zásadně pak trval na tom, že by se Jelcin v žádném případě neměl setkávat s nezákonně zvoleným vůdcem.¹²

Jednání nakonec bylo svoláno na 22. března 1994, ovšem k osobní schůzce opět nedošlo. Předcházela ji nečekaná situace, když Dudajev přežil střet s vozidlem naplněným výbušninou. Obvinil Kreml, že chystá nad Čečenskem atomový výbuch. Jelcin i přesto chtěl s Džocharem Dudajevem jednat. Jenomže Dudajev po výbuchu nastraženého automobilu svou pozici ještě více posílil. Se svým nespoutaným temperamentem prohlásil v interwiev vysílané ruskou televizí, že Jelcin je „opilec“. To byla poslední kapka. Dudajev prezidenta prostě urazil.¹³

Konflikt s Čečenskem začínal nepozorovaně, nejprve dodávala Moskva opozici pár zbraní. Později podporu vystupňovala dodávkou vrtulníků a tanků, nato začalo najímání příslušníků ruských ozbrojených sil na pomoc opozici a nakonec byla do akce poslána armáda. Pro informaci je nutné si připomenout, že situace v Kremlu byla velice nepřehledná. Různým federálním bezpečnostním strukturám šlo spíše o to, jít proti sobě než o koordinaci taktiky a operace v Čečensku se držely v tajnosti před ministerstvem obrany. Náměstek ministra obrany Nikolaj Jegorov si později postěžoval, že se o událostech v Čečensku dozvěděl až ze sdělovacích prostředků. „Odkud to všechno vojenské vybavení získali?“ „Já, který jsem byl náměstkem ministra obrany, to nevím.“¹⁴

Rozhodnutí vpadnout do Čečenska bylo učiněno velmi rychle a není žádná snadná odpověď na starou ruskou otázku, kdo je vinen. Toto osudové rozhodnutí bylo přijato ve velké tajnosti v Kremlu, který byl pro vnější svět nepřístupný. Nedochoval se žádný písemný pokyn nebo povel, od něhož by se další akce daly odvodit. Verdikt podpořila svou kolektivní odpovědností kremelská Bezpečnostní rada, ze které se stalo něco jako politbyro, a prezident užil svých pravomocí, zakotvených v nové ústavě, tak silných, že nebylo třeba konzultovat věc s parlamentem.

Ani kremelské intriky by nemohly zakrýt ústřední skutečnost, sám Jelcin, který pro použití síly nebyl jednoznačně rozhodnut, nakonec dne 29. listopadu 1994 podpořil

¹² GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 100.

¹³ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 110.

¹⁴ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 135.

silovou akci a požadoval od Bezpečnostní rady jednomyslné hlasování pro toto řešení. Následujícího dne podepsal tajný výnos, kterým invazi schvaloval. Bylo to jasné, propočtené a nelítostné rozhodnutí politika, který nakonec vždy rozhodoval sám. Bezpečnostní rada prostě jen schválila rozhodnutí, které soukromě učinil Jelcin a pár poradců, a neexistoval žádný postup, podle něhož by nesouhlasící zaznamenali své námítky. Bezpečnostní rada s konečnou platností schválila použití vojenské síly.¹⁵

Pokud jde o Džochara Dudajeva, názory se různí. Na jedné straně se tvrdí, že Dudajev stále nevěřil, že Rusko do války půjde, na straně druhé sázeje na nacionalistické vášně a ozbrojený střet, očekával bitvu, kterou už po tři roky předpovídal. Dudajev zřejmě nebyl schopen veřejných ústupků, které by byly nezbytné, kdyby chtěl k dohodě s Ruskem dospět.

3.1.3 Ruská invaze a první rusko-čečenská válka 1994-1996

Celé Čečensko se chystalo na válku, ruská hrozba všechny Čečence spontánně sjednotila, ať už předtím podporovali kohokoli kolem existujícího režimu představovaného jejich prezidentem Džocharem Dudajevem.

V sedm hodin ráno 11. prosince 1994 dostalo asi čtyřicet tisíc ruských vojáků rozkaz k překročení hranic. Do Čečenska se z různých směrů sunuly tři kolony, jedna z obrovské vojenské základny v Mozdoku na severozápadních hranicích, další ze severoosetinského hlavního města Vladikavkazu na jihozápadě a třetí z Dagestánu na východě. Byla to hrozivá demonstrace síly, největší přesun ruských ozbrojených sil od války v Afganistánu.¹⁶

Vojsko mělo zablokovat hlavní město Čečenska Groznyj a Dudajevovy síly obklíčit, jenže tento plán se zhroutil a jakákoli výhoda momentu překvapení byla nenávratně pryč, jelikož armáda dostávala vágní rozkazy a o cíli neměla jasnou představu. Rovněž v jejich neprospěch hrály i klimatické podmínky, které nevzali v úvahu, déšť, bláto, plískanice. Síla ruských jednotek byla založena na letectvu, které v takových podmínkách nemůže operovat. Generálplukovník Eduard Vorobjov, první zástupce velitele pozemních sil Ruska říká: „Počasí bylo tak špatné a bláto tak hluboké, že se postup všech jednotek 17. prosince úplně zadrhl.“¹⁷ Co bylo horší, mužstvo

¹⁵ BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou..* Praha 2006, s. 140.

¹⁶ BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou..* Praha 2006, s. 149-155.

¹⁷ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry.* Praha 2000, s. 159.

složené většinou z čerstvých odvedenců nebylo na takový úkol a boj muž proti muži náležitě vycvičeno.

Velitel invazních sil Pavel Vracov byl nucen, na příkaz z nejvyšších míst, převzít velení nad operacemi v Čečensku. Byl ale také přesvědčen, že Jelcin nakonec přistoupí na dohodu, a že nebude potřeba užít vojenské síly. V jeho neprospěch sehrálo velkou úlohu i to, že si nikdo neověřil nebo nevyhodnotil Dudajevův fanatismus, nezamyslel se nad tím, jak bude na zásah vojáků reagovat civilní obyvatelstvo nebo jak se vojáci postaví k rozkazu postupovat proti vlastním lidem. Mezi ty, kdo měli o válce vážné pochyby byl i zvláštní zmocněnec pro Čečensko a věhlasný velitel 14. ruské armády Alexandr Lebed', který hodnotil situaci slovy: „Riskujeme, že se ocitneme ve válce s celým muslimským světem.“¹⁸ Tři nejvýše postavení generálové na ministerstvu obrany, Boris Gromov, Georgij Kondrat'jev a Valerij Mironov, všichni náměstci ministra, se proti užití armády v Čečensku vyslovili také. Všichni tři generálové byli během několika týdnů odvoláni.

Politické snahy o odvrácení pohromy nakonec neodolaly náporu rozjeté vojenské mašinérie, ale i přesto se obě strany rozhodly, že má smysl pokračovat v rozhovorech a odvrátit plné rozpoutání války. Ještě stále byla šance uspořádat schůzku Jelcina s Dudajevem nebo alespoň Černomyrdina (od roku 1992 ruský premiér) a Dudajeva. Zdálo se, že to potvrzuje i Jelcin, protože ve vydaném prohlášení sdělil, že federální strana je ochotna se s Dudajevem na vysoké úrovni setkat. Toto bylo setkání, na které Dudajev celou dobu čekal. Dudajev později řekl: „Přichystal jsem se, oholil, umyl a pak řekli ne.“¹⁹ A tak válka mohla “konečně” začít.

Když se na obzoru začaly rýsovat tanky, byli obyvatelé Grozného nuceni utéci do horských vesnic nebo do sousedních republik Dagestánu a Inguška. Dudajev rozhněván předchozím přezíravým odmítnutím Moskvy všechna další předpokládaná mírová jednání odvolal. V televizní promluvě k čečenskému lidu vyzýval obyvatelstvo, aby vedlo válku s Ruskem, dokud neopustí čečenské území. Je to válka na život a na smrt. Ruský režim, bohužel, neponechal občanům Čečenska žádnou jinou možnost.

Proti čtyřicetitisícové ruské invazní armádě stálo provizorní vojsko o síle sotva tisíc mužů. Přidávali se dobrovolníci, kteří počty zněkolikanásobili, ale vycvičení muži se zbraní se počítali na počátku války pouze na stovky. Mnohým z nich bylo teprve osmnáct nebo devatenáct let a neměli vůbec žádné bojové zkušenosti. Navíc neměli

¹⁸ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 162.

¹⁹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 164.

žádné letectvo nebo tanky jako Rusové. V boji nejčastěji používali po domácku vyrobené zbraně, které byly však jejich nejúčinnější. Ti starší dostali výcvik v sovětské armádě a byli v Afghánistánu nebo se později zúčastnili separatistických válek, které kavkazským regionem otřásl od rozpadu Sovětského svazu. Téměř všichni velitelé, kteří se během války vyznamenali, měli čerstvé bojové zkušenosti z Náhorního Karabachu, enklávy, o kterou bojovali v Abcházii, severokavkazské oblasti, která si v letech 1992-1993 úspěšně vybojovala nezávislost nad Gruzii. Muži v gardě prezidenta Dudajeva, do níž přicházeli příslušníci z vesnic po celém Čečensku, častokrát neměli žádnou jinou průpravu než základní vojenskou službu v sovětské armádě a celoživotní zkušenost s lovem a střelbou.²⁰

Přípravy Čečenců byly skutečně ve všech ohledech nedbalé a jejich vojenská kampaň sebevražedná. Aslan Maschadov, který byl v letech 1994-1996 náčelníkem štábu čečenských ozbrojených sil, občas říkal: „Když si vzpomenu, jak jsme válčili, s jakými silami a s jakými prostředky, tak mi to jednak nikdo nebude věřit a za druhé mi bude hanba přiznat, jak jsme byli nepřipraveni.“²¹

Čečenští ozbrojenci se vyznačovali zelenými čelenkami na hlavě, na kterých měli někteří arabské nápisy, čímž dávali najevo svou oddanost islámu i nezávislosti. Byli to bojovníci odhodlaní ke všemu. Prohlašovali, že podle tradic vedou proti Rusku svatou válku neboli džihád. Budou bojovat až do posledního dechu, a když v boji za svobodu a islám zahynou, dostanou se jako mučedníci víry rovnou do ráje. Když nakonec Rusové postup na město zahájili, ukázalo se, že to tihle muži myslí smrtelně vážně a že jsou v boji nesmírně úspěšní.²²

Naprostá převaha palebné síly na ruské straně byla však zjevná a uvědomovali si ji i vysocí velitelé jako Dudajev nebo Maschadov. Zdálo se, že klást odpor je nebezpečná neopatrnost nebo dokonce naivita. Nikdo netušil, že válka bude taková, jaká potom ve skutečnosti byla, rozsáhlá a že se jí zúčastní tolik obrněné techniky. Představa čečenské strany o válce byla taková, že se povede pouze samopaly a granáty. Ale že bude použito letectvo nebo dělostřelectvo, to nikoho ani nenapadlo. Dudajev byl podle mnoha čečenských svědectví přesvědčen, že se ho Rusko snaží zastrašit, aby se podrobil, ale k neomezené válce, že se neodhodlá. Vytrvale se pokoušel navázat kontakt s Jelcinem a zároveň řekl, že „kdyby Jelcin jen zavolal, byl by připraven se

²⁰ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 9.

²¹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 168.

²² GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 175.

dohodnout.²³ Podle Kremlu se mu podařilo alespoň navázat telefonické spojení s prvním pomocníkem Jelcina Viktorem Iljušinem, odpověď však zněla, že už je pozdě.

Počet obětí na obou stranách stoupal a zabity už byly desítky civilistů. Taktika Moskvy byla stále zatvrzelejší a krutější. Z města se začaly hrnout utečenci, odvážení proudem aut. Ulice byly liduprázdné, protože rodiny, které v Grozném nadále zůstávaly, se stěhovaly do sklepů, aby se chránily před nálety. Byly přerušeny dodávky elektřiny, vody i plynu, ale lidé většinou neměli v plánu město opustit. Ruské obyvatelstvo na tom bylo podstatně hůře než samotní Čečenci. Ruských obyvatel Čečenska bylo na počátku války odhadem kolem dvou set tisíc a většina z nich bydlela v Grozném. Nemohli, se na rozdíl od Čečenců, spolehnout na své rozvětvené rodiny a najít si útočiště ve vesnicích, mnozí neměli doslova kam jít.

Velkou výhodou Čečenců bylo, že bojovali na domácí půdě, ve městě, které většina z nich znala od dětství. Operovali převážně v noci, kdy kladli miny a přinášeli na předsunuté pozice zásoby a střelivo. Jejich velkou zbraní byla pohyblivost, navíc jejich bojový duch byl na rozdíl od ruských vojáků na výši. V ruských jednotkách se postupně hroutila bojová morálka. Jak z rozsahu utržených porážek, tak ale především proto, že absolutně podcenili čečenskou sílu a odpor.

Je nutné si rovněž uvědomit, že Čečenci i přes velice těžké podmínky měli důvod, proč bojovat. Ale druhá strana vyslala do války většinou chlapce, a to špatně připravené, kteří často nechápali vojenské úkoly, jakým bylo obsazení Grozného. Vojáci měli za mrazivé zimy špatné ošacení, byli bez rukavic. Špatná a nedostatečná strava se čtvrt litrem vody na den nikomu na bojovnosti nepřidala.

Komunikace a logistika byly tak špatné, že si důstojníci stěžovali, že ani na zoufalé signály a žádosti o podporu nedostávají odpověď. Ztráty se nadále vršily. O jednom z bezpočtu osudných přehmatů vypovídá devatenáctiletý voják základní služby u 503. motostřeleckého pluku Vladimír Povětšin. „První na co jsme v Grozném začali střílet, byli naši vlastní vojáci.“ “Řekli nám, že naši jsou na téhle straně a Čečenci támhle. Když po nás začali střílet, dostali jsme rádiem pokyn zahájit palbu.”²⁴ Prudká střelba trvala, než dostali zprávu, že obě jednotky patří ke stejné straně. Zlé důsledky měla i špatná koordinace mezi vlastními skupinami. V Čečensku totiž operovali i zvláštní skupiny ministerstva obrany, vnitra a FSK.²⁵

²³ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 172.

²⁴ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 184.

²⁵ FSK – federální ruská kontrarozvědka. Vznikla po rozpadu SSSR 6.11.1991.

Hlavním cílem bojů v Grozném byl prezidentský palác, na který se soustřeďovala veškerá palebná síla. Odtud byla totiž řízena veškerá obrana města. Čečenští bojovníci začali postupně podléhat, hlavně proto, že neměli dost lidí a palebné síly. Velení v prezidentském paláci se snažilo náporu odolat, ale v jejich neprospěch sehrál roli i fakt, že měli kritický nedostatek jídla a vody. V posledních dnech nebylo k pití nic jiného než voda unikající z rozbitých vodovodních odpadních trubek. Neměli už skoro žádné střelivo. Maschadov označil tuto dobu za nejnebezpečnější pro Čečeny během celé války. „Byli jsme v těsném obklíčení, ruské síly nás na vzdálenost pouhých padesáti metrů blokovaly tanky a pálily na budovu, byli jsme v tu dobu prakticky sebevrazi, už jsme ani nemysleli na to, že bychom odtud mohli vyjít živi. Byli jsme připraveni na smrt a odhodláni bojovat až do konce.“²⁶ Bylo nezbytné prezidentský palác opustit, protože naprostá ruská převaha v palebné síle je tlačila dál a dál. Tím začalo neustálé stěhování čečenského vojenského vedení.

Pro ruskou armádu to bylo po žalostných výsledcích důležité a velmi potřebné vítězství. Její jednotky obsadily zbytky rozbombardované budovy a vztyčily nad náměstím svůj prapor. Jelcin, na kterého stále více doléhala kritika války, prohlásil, že vojenská část operací prakticky skončila. Následující úkol, obnovit zákon a pořádek, byl svěřen ministerstvu vnitra.

Boje ale neztrácely na intenzitě, právě naopak, jak se boj přesouval na jih, měnila se jeho povaha, opět probíhalo mohutné bombardování minami, raketami i pumami, které ničily domy, stromy, cesty a celé obytné bloky. Umíraly tisíce obyvatel v troskách svých bytů nebo byly zavaleni sutinami. Byly dny, kdy bývalo napočítáno během hodiny čtyři tisíce detonací. Rusům bylo lhostejné co zasáhnou.²⁷

Krátkého utlumení bojů dosáhl ingušský prezident Ruslan Aušev, který svolal velitele obou stran na jednání. To se konalo na ingušském území. Jednání probíhala mezi zástupci Čečenska Maschadovem a Basajevem na jedné straně a Kulikovem a Kvašninem, což byli zástupci ruské strany. Obě strany však byly naprosto neústupné a rozhovory skončily bezvýsledně. Maschadov připustil, že město je již téměř ztraceno a jsou nuceni ustoupit. Basajev sice bojoval ještě s několika stovkami mužů v jižních obvodech Grozného, ale když se blížil konec a musel se 23. února 1995 stáhnout, nechal pouze část svých mužů, které používali jako utajené bojovníky pro pravidelné přepady. Byla to taktika, které se Čečenci drželi celou válku. Poslední část Grozného

²⁶ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 189.

²⁷ BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou*. Praha, 2006, s. 321-323.

ruské jednotky konečně obsadily 7. března 1995. Celá operace jim trvala téměř tři měsíce a ztráty na životech byly nesmírně vysoké. Město bylo zdevastováno, bylo celé v troskách, bomby rozvrátily i samotné jeho základy. Zničily mnoho kilometrů vodovodních a kanalizačních potrubí. Z moderního města se stalo město na úrovni slumů ve třetím světě, pustinou plnou sutin a ohořelých zbytků budov.²⁸

3.1.4 Válka proti lidu

Po dobytí Grozného ruskou armádou nastaly zejména civilnímu obyvatelstvu velmi těžké a kruté časy. Ruští vojáci se pokoušeli město vyčistit od čečenského odporu. Nejprve začali prohledávat kryty a domy, přičemž zadrželi a vyslýchali stovky Čečenců. Na vojenské základně v Mozdoku založilo ruské ministerstvo vnitra tzv. filtrační tábor, kde měli být od obyčejných civilistů odfiltrováváni čečenští bojovníci a zločinci. Další tábor PAP 1 byl později zřízen přímo v Grozném. V okupovaném městě se ústavní pořádek, který Rusové slíbili zavést, zvrhl v násilí proti obyvatelstvu. Ruští vojáci potloukající se ulicemi byli sami sobě zákonem.²⁹

Tato armáda byla úplně demoralizována a k válce naprosto nezpůsobilá. Mladí dvacetiletí vojáci začali prodávat svým protivníkům zbraně, které byly použity k zabíjení vlastních ruských vojáků. Vojáci bohužel věděli, že nejvyšší velení vydělává na této válce, a tak vydělávali také. Za smysl svého konání nepokládali nic jiného, než postarat se sami o sebe.

Celá nesmyslná surovost ruských vojenských akcí v Čečensku se odráží v tom, co způsobila ruská vojska v dubnu 1995 ve vesnici Samaški, kde bylo jasně ukázáno, že válka je vedena proti veškerému obyvatelstvu Čečenska. Ruské velení sem své jednotky vyslalo, aby ze vsi vyhnaly partyzány. Místo bitvy se však akce zvrhla v masakr civilistů. Celé dva dny nepřetržitých bojů ve vesnici ruské jednotky házely do sklepů granáty, zápalnými raketami podpalovaly domy a zaživa v nich upalovaly obyvatele nebo do nich na ulicích i ve dvorech domů z blízka střílely. Čečenci, kteří přežili, vypráví o vojácích: „Byli pod drogami a smáli se, když stříleli vesničany nebo přihlíželi, jak se snaží uniknout z hořících domů.“³⁰ Ministerstvo vnitra oběti mezi civilním obyvatelstvem popíralo a tvrdilo, že to všechno byli povstalečtí bojovníci. Za masakr v Samaškách nebyl nikdy žádný ruský důstojník ani souzen, ani potrestán.

²⁸ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 195.

²⁹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 203.

³⁰ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 214.

V té době už byla dobytá města Šali a druhé největší město Čečenska Gudermes. Ta byla pro ruskou stranu velkou kořistí, protože Rusku poskytovala kontrolu ve východní části republiky.³¹

Postavení povstalců a desítek tisíc uprchlíků bylo zlé. Čelili mnohonásobné palebné převaze, docházely jim zásoby jídla, střeliva a zdravotnického materiálu. Jejich vojenské možnosti poklesly téměř k nule, když Rusové 20. května 1995 dobyli Čiri-Jurt, poslední vesnici na rovině ve středním Čečensku a tím přerušili i silniční spojení. Postupně byla dobývána další území. Veděno bylo dobyté 6. června 1995 a na základě toho byli nuceni povstalci v čele s Basajevem vyklidit své pozice a stáhnout se do hor, kde si připravovali své pozice a zakládali v lesích tábory.³²

Čečenští bojovníci byli donuceni přehodnotit svoji situaci a byli nuceni si klást, otázky, jak pokračovat a co dělat dál. Nakonec se Maschadov a Dudajev domluvili a rozhodli, že velení nad západní frontou převezme Dudajev a Maschadov bude řídit východní frontu. Tam, kde nebudou moci držet pevné pozice, povedou partyzánskou válku, ale uvažovali také o tom, jak obcházet ruská postavení a pronikat zpět na rovinu.

3.1.5 Terorismus a vyjednávání

Jen týden po pádu Veděna přenesl Šamil Basajev s praporem povstaleckých bojovníků válku do Ruska. Buďonovsk, je poklidné provinciální město se šedesáti tisíci obyvateli, ležící 150 km od Čečenských hranic na území Ruska. Basajev a jeho 148 bojovníků přepadli město střelbou a zmocnili se tisíců lidí. Dny plné hrůzy se dotkly každé rodiny ve městě. Nadaný čečenský velitel Basajev byl plný nenávisti vůči Rusku, které vede krutou válku vůči čečenskému lidu. Chtěl, aby ji také samo pocítilo, jelikož ve Veděnu zahynulo při bojích mnoho jeho příbuzných. Desítky lidí byly na ulici zabity. Ozbrojenci vyrazili do okolních ulic, vpadali do domů i dvorů a chytali každého, kdo se jim namanul, především starší občany a ženy.³³

Čečenci vytvořili na ulici ze stovek lidí obrovskou kolonu, hnali je namířenými zbraněmi kupředu a stříleli přes jejich hlavy, aby odehnali ruské vojáky. Snažili se tak svým jednáním donutit ruskou stranu k zastavení války v Čečensku, stáhnout vojska

³¹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 221.

³² PEHE, J. *Čečenský terorismus*. [online]. October 2004. [cit.2004-09-04]. Český rozhlas, Rádio 6. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/rozhovory/2004/cecensky-terorismus>>.

³³ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 225.

a zahájit přímá jednání s Dudajevem. Tento vpád do Buďonnovska, kdy Basajev jednal nepochoybně na vlastní pěst, tvrdě odsoudil.

Volnost, se kterou se tak velká skupina Čečenců projela sto padesát kilometrů do hloubi Ruska, vyvolal u ruského velení velké rozhořčení. V oblasti byla okamžitě vyhlášena pohotovost a Viktor Jerin {1992-1995 ruský ministr vnitra) převelel do města silné policejní oddíly a následně spolu se Štěpašinem (šéf kontrarozvědky) přicestoval do Buďonnovska. Moskva měla co dělat s nepěknou krizí, při níž byl zajat nevyšší počet rukojmí ve 20. století. Čečenci podnikli úder ve chvíli, kdy Moskva sama sebe i celý svět přesvědčovala, že vede válku ke konci. O to byla situace složitější, že se stala v době, kdy měl Jelcin odcestovat do Halifaxu v Kanadě na setkání sedmi neprůmyslovějších zemí světa. Ale na druhou stranu ze situace těžil, když označil v ruské televizi útok za barbarský a dodal: „Má to ale jednu výhodu. Světové společenství konečně pochopilo, s kým federální síly bojují.“³⁴

Rukojmí, kterých bylo přes tisíc, byli drženi v městské nemocnici. Na ni byl soustředěn cíl útoku ruských jednotek zvláštního určení Alfa. Přímý útok na nemocnici nařídil sám Jelcin. Snahou této jednotky bylo zlikvidovat čečenské odstřelovače a donutit bojovníky vystřílet všechnu municí. Ani jeden ze tří pokusů osvobodit rukojmí, které tato zvláštní skupina vedla, nebyl úspěšný. Premiér Černomyrdin musel změnit taktiku, byl okolnostmi donucen s teroristy vyjednávat. Byl to krok, který až dosud neměl obdoby, protože Černomyrdin telefonicky vyjednával přímo s Basajevem. Ten požadoval okamžité zastavení palby v Čečensku, zahájení mírových jednání a bezpečný návrat zpět do Čečenska pro sebe a své bojovníky. Černomyrdin naopak požadoval okamžité propuštění žen, dětí, starých lidí, nemocných a raněných. Předseda vlády na všechny požadavky nakonec přistoupil. Téhož dne vyslal do Čečenska vládní delegaci, aby zahájila vyjednávání s Dudajevovými zástupci. Buďonnovsk se tak stal ústřední epizodou války, kdy Čečenci dosáhli nesmírně potřebného zastavení palby a donutili Rusko postavit se vážně k mírovému jednání.³⁵

Mnozí lidé po celé zemi odsuzovali Čečence, ale současně vytýkali své vládě, že něco takového připustila. Přepad byl považován za přímý důsledek války a policejní a pořádkové složky prokázaly, že nejsou schopny ubránit obyvatelstvo před terorismem. Černomyrdin, kterého zastánci tvrdé linie kritizovali, že teroristům ustoupil, si u veřejnosti získal jistou popularitu tím, s jakou rozhodností krizi vyřešil.

³⁴ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 228.

³⁵ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 230.

Jelcinova pověst byla znovu pošramocena, ale tento nadále schopný politik se rychle postaral, aby situaci zvládl.

Mírová jednání v Grozném začala. Obě strany se sešly po záštitou Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě - OBSE. Jednání se stalo první příležitostí pro mezinárodní společenství, aby se konflikt pokusilo urovnat. OBSE jako skupina západních a bývalých sovětských států, která sledovala dodržování lidských práv a kontrolovala zbrojení, považovala Čečensko automaticky za součást Ruska, což vyjednávače separatistů přirozeně rozčilovalo. Čečenci pracovníky mise OBSE několikrát obvinili, že se o vyšetřování případů porušování lidských práv nestarají. Hlavními problematickými otázkami při jednání byly především status Čečenska a co se má stát se Šamilem Basajevem, na něhož Rusko hledělo jako na teroristu. Ruská strana byla jednotná v ústředním bodě. Žádné kompromisy ohledně požadavku čečenské nezávislosti. Obě strany se vlastně dostaly na dosah k politické dohodě, ale bez konečného úspěchu. Rozpory však vládly v otázce, kdo má být u moci. Čečenci navrhovali vypracovat vojenskou dohodu a k politické se vrátit později. Rusové, kteří si přáli obsáhnout veškeré záležitosti v jednom dokumentu, nepřiliš ochotně souhlasili. To byla z jejich strany rozhodně chyba, protože mnozí čečenští velitelé, kteří hleděli na mírové jednání skepticky, chtěli získat jen tříměsíční oddech od bojů, ale bez jakýchkoli politických ústupků.³⁶

Koncem července 1995 byly obě strany připraveny podepsat vojenskou dohodu o trvalém zastavení palby a o odzbrojení Čečenců na jedné straně a zároveň se stažením ruských jednotek z čečenského území na straně druhé. Natrvalo mělo v Čečensku zůstat po jedné brigádě armády a ministerstva vnitra v celkovém počtu asi šesti tisíc mužů. Současně si do doby, než si republika ustaví regulérní pořádkové síly, mohli v každé vsi ponechat jednotku domobrany v počtu patnácti až pětadvaceti ozbrojenců. Mělo dojít rovněž k výměně zajatců. Velkým ústupkem z čečenské strany byl slib, že pomůže při vypátrání a zatčení Šamila Basajeva a jeho skupiny obviněných ze spáchání teroristického činu ve městě Buďonnovsk. Dohoda byla podepsána dne 31. července 1995. Nastalo několik neobvyklých měsíců vojenské spolupráce. Po celé republice spolu začali čečenští a ruští velitelé rozmlouvat rádiem, místo aby po sobě stříleli a organizovat odzbrojovací akce, při kterých Rusové vypláceli určitou peněžní částku jednotlivcům, kteří odevzdali zbraně.³⁷

³⁶ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 235.

³⁷ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 240.

Jenže od konce srpna obnovily ruské ozbrojené síly bombardování vesnic v horách a incidenty začaly nabývat na intenzitě. V Kremlu opět převládla obava, aby plnou autoritu nezískal znovu Dudajev. Navíc velkou překážkou se stala otázka jednotek sebeobran. Rusové příliš pozdě řekli, že tyto jednotky nevpustí na území, které mají pod kontrolou, což v té době bylo přes 60% republiky. Obě strany se začaly chovat provokativně. Ruská strana začala prosazovat tvrdší linii a začala ustupovat od schválených stanovisek. Na druhé straně Dudajevovi ozbrojenci podnikali výpady do Grozného. Členové mise OBSE byli ze situace značně zoufalí, jelikož podle jejich názoru by měla organizace sehrát rozhodující úlohu důrazného prostředníka a obě strany rázně usměrnit. Organizace však neudělala nic, co by tuto situaci pomohlo vyřešit. Kulikov, od února 1995 velitel ruských vojsk v Čečensku, tehdy řekl, když shrnoval důvody selhání mírové dohody: „Nejdůležitější otázka, otázka moci, zůstala nerozhodnuta.“³⁸

V Grozném byla dosazena Moskvou podřízená vláda tu se ale Moskva rozhodla v říjnu 1995 vyměnit ve volbách. Ve volbách hlasovali ruští vojáci, místní státní úředníci a dokonce někteří zahraniční reportéři, ale málokterý obyčejný Čečenec. Moskva tyto volby podpořila, i když za mírového jednání se neustále zdůrazňovalo, že se mohou konat až po stažení vojsk. OBSE se držela stranou a plán na konání voleb odmítla odsoudit. Ve dvou velkých městech Gudermesu a Urus-Martanu podnikli čečenští separatisté ofenzivní akce ve snaze narušit tím průběh voleb. Obnova války začala prosincovými volbami. Protože opětovné zahájení bojů v plném rozsahu souvisí s akcí v Gudermesu a to se stalo během voleb.³⁹

3.1.6 Další boje – polopartyzánská válka

Boje neustále pokračovaly. Čečenci provedli dokonce druhý výpad mimo hranice republiky. Napadli město Kizljar v Dagestánu, kde nahnali do městské nemocnice tři tisíce rukojmích. Jelcin vyslal na tuto vojenskou operaci jednu z nejlepších speciálních jednotek FSB v zemi, skupinu Alfa. Výsledek pro ruskou stranu nedopadl dobře. Měli proti sobě muže, jejichž prioritou bylo po roce krutého válčení se vrátit domů živi. Opět se rozjela mašinérie vyjednávání o ukončení celé

³⁸ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 250.

³⁹ POTUČEK, J. *Čečensko – neřešitelný konflikt?* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 2009-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/73-cecensko-neresitelný-konflikt.html>>.

operace, která nakonec skončila dohodou o stažení povstalců. Měli s sebou na sto šedesát rukojmí, mužů, žen, ale i dětí, když opouštěli Kizljar. Jejich nucená zastávka, vzhledem k rukojmím, byla několik set metrů od pohraniční vesničky Pěrvomajskoje. Ruské vedení se ale vyslovalo tvrdě s tím, že Čečenci mají na hranicích propustit všechny rukojmí a pokračovat dál sami, jinak tvrdě zasáhnou. Černomyrdin v Moskvě přislíbil, že „bandité“ budou potrestáni, ale životy zajatců nebudou ohroženy. Jak toho má být dosaženo, nevysvětlil.⁴⁰

Všeobecný názor, nejen mezi vládními úředníky, ale i novináři a hlavně veřejností zněl, že tentokrát se ozbrojenci nemají nechat uniknout. To nakonec rozpoutalo 15. ledna 1996 mohutné boje, bez ohledu na rukojmí. Pár hodin po zahájení útoku vystoupil Jelcin v moskevské televizi s prohlášením, že byl donucen řešit krizi s rukojmími vojenskými prostředky. Ruská operace vypadala na další fiasko. Pěrvomajskoje ve své době znamenalo pro prezidenta Jelcina pokles prestiže až na nejnižší úroveň, protože řada ruských činitelů všemožných politických přesvědčení odsoudila surovost útoku na vesnici.⁴¹

Občas se zdálo, že se v Čečensku vůbec nic nemění. Povstalci se mohli spoléhat na pevnou podporu obyvatelstva, v každé vesnici měli přátele. Vytvořili si pevnější soustavu velení a snažili se být ukázněnější. Maschadov se postaral, aby k dalšímu Pěrvomajskému už nedošlo. Povstalci teď do akce nevyráželi bez písemného a orazítkovaného rozkazu. Na jaře 1996, po Pěrvomajském, však nastaly čečenskému obyvatelstvu tak těžké časy, že podpora poskytovaná bojovníkům začala polevovat. Ruští vojáci si svou zlobu za Pěrvomajskoje vylévali na jedné vesnici za druhou a trestali obyvatelstvo. Vojenské úřady se ze všech sil snažily izolovat partyzány od ostatních obyvatel a začaly o nich hovořit jako o slábnoucích skupinách extrémistů. Tuto kampaň prováděl nový nejvyšší velitel ruských vojsk v Čečensku, generálporučík Vjačeslav Tichomirov. Ochotný Zavgajev, předseda promoskevské čečenské vlády, prováděl s Tichomirovem bezohlednou politiku hrozeb a trestů ve snaze donutit obyvatele každé vesnice, aby vypudili bojovníky a podepsali „mírový protokol.“ Výměnou za to slibovali, že nebudou ve vesnicích útočit. Byla to jednostranná dohoda. Vesničané měli vpustit vojáky do obce, dát si od nich zkontrolovat osobní doklady

⁴⁰ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 260.

⁴¹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 265.

a nechat je pátrat po partyzánech. Kdyby se jediný bojovník vrátil nebo padl jediný výstřel, ztrácela dohoda platnost a ruští vojáci byli oprávněni použít síly.⁴²

Násilné způsoby se rozšířily do západního Čečenska. Příkladem toho byla, z ruské strany, vojenská akce v obci Sernovodsk, ležící přímo na ingušských hranicích a která byla v té době plná uprchlíků. Všichni civilisté mužského pohlaví, kteří se z vesnice pokusili uniknout, byli zadrženi, uvězněni a mučeni. Po celé dny nesměl do vsi nikdo vstoupit, ani příslušníci mise OBSE, ani pracovníci mezinárodních humanitárních organizací, zatímco ruští vojáci dobývali její centrum, zabíjeli, loučili a vypalovali domy. Čečenští bojovníci odpovídali cílenými protiúderem. Provedli třídní nájezd na samotný Groznyj. Polopartyzánská válka probíhala dál.

3.1.7 Smrt Džochara Dudajeva a další snaha o mírové jednání

Čečenský prezident žil životem člověka na útěku, byl psancem, kterého pečlivě střežila jeho ochranka a který se neustále přesouval z vesnice do vesnice, aby zmátl ruské bezpečnostní služby, ale přesto často poskytoval rozhovory nejen přátelům, ale i novinářům nebo zprostředkovatelům v Rusku i v zahraničí. Chtělo to čas a vytrvalost, aby byl Dudajev v posledních měsících jeho života nalezen. Interview poskytoval zásadně v noci. Využíval svého satelitního telefonu a ten se mu stal osudným. Dne 21. dubna 1996 byl Džochar Dudajev zabit. Nejpravděpodobnějším vysvětlením celé události bylo, že šlo o raketu, navedenou z letadla na satelitní signál jeho telefonu, kterého se pak už střela sama držela. Velení a funkci viceprezidenta převzal Zelimchan Jandarbijev. Nikdy neměl autoritu jako samotný Dudajev. Ten se navíc po své smrti změnil v mýtickou postavu a tradiční nepřátelé Ruska ho začali oslovovat jako velkého hrdinu.⁴³

Dudajevovo odstranění ze scény dalo Jelcinovi příležitost hovořit ve prospěch míru. Měl před sebou v červnu nové prezidentské volby a věděl, že teď, kdy do prezidentských voleb zbývají méně než dva měsíce, se Čečenska jako politické otázky musí zbavit. Dudajev přestal překážet a pro ruské a čečenské vedení bylo náhle vše snazší. S Jandarbijevem mohli Rusové začít u čistého stolu.

⁴² GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 272.

⁴³ ŽIŽKA, P. *Rusko-čečenský konflikt*. [online]. Glosy.info, 2005. [cit. 2009-09-23]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/rusko-cecensky-konflikt/>>.

Tim Guldemann, který stál v čele mise OBSE, se dne 9. května 1996 setkal s Jandarbijevem, kde se oba snažili zorganizovat schůzku s Jelcinem. Maschadov se k celé situaci vyjádřil západním novinářům. „Samozřejmě, že se bojíme.“⁴⁴ Prohlásil, že podstupují uvážené riziko, když přistupují na jednání, a že vědí, že tím hrají do karet Jelcinově volební kampani. Přesto převažují naděje, že schůzka s ruským prezidentem povede k mírovému urovnání.

Schůzka se uskutečnila 27. května 1996 v Moskvě. Jednání se za čečenskou stanu zúčastnili prezident Zelimchan Jandarbijev, velitelé Achmed Zakajev a Širvani Basajev. Doprovázel je Tim Guldemann. Mírovou dohodu podepsali Černomyrdin s Jandarbijevem a domluvili se na příměří a na tom, že do dvou týdnů dojde k výměně zajatců. Jelcin měl svou mírovou dohodu, kterou potřeboval pro svoji volební kampaň a Čečenci dosáhli schůzky s ruským prezidentem, kterou vždy požadovali.⁴⁵

Hned následujícího dne jim Jelcin podrazil nohy a uspořádal nejúžasnější propagandistický trhák své volební kampaně. Zatímco se Jandarbijev a jeho delegace zabývali druhým dnem jednání s ruskými ministry ve vládním letovisku mimo Moskvu, Jelcin vykonal bleskovou návštěvu v Čečensku, kde oznámil, že válka je vyhrána a „banditská uskupení byla zničena“. Navíc Zavgajevova promoskevská vláda provokativně oznámila, že uspořádá volby do čečenského parlamentu, což bylo porušení právě podepsané dohody.⁴⁶

Povstalci se však ovládali, tím chtěli prokázat, jak jim záleží na míru. Aby předvedli na jaké úrovni je nyní spolupráce, zavolali Černomyrdinovi do Moskvy. Ten je ujistil, že i on je proti volbám. Maschadov říká: „Když jsme to slyšeli, rozhodli jsme se držet zpátky.“⁴⁷ Místní volby se v Čečensku nakonec uskutečnily, ale byly většinou bojkotovány.

Jelcin byl prezidentem Ruska na druhé funkční období zvolen po zásadních přesunech ve svém okolí. Přijal do týmu Alexandra Lebedě, bývalého generála. Ten byl jmenován tajemníkem Rady bezpečnosti Ruska. Po znovuzvolení Jelcina se situace opět začala obracet. Ruská letadla provedla předem promyšlený a nevyprovokovaný úder na vesnici Machkety v čečenských horách. Rozsah a závažnost této akce však nepochybně znamenaly, že Moskva obnovuje neomezenou válku. Jandarbijev se k tomu později

⁴⁴ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 280.

⁴⁵ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 280-283.

⁴⁶ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 284.

⁴⁷ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 285.

vyjádřil: „Byla to nebezpečná chvíle. Víte, my jsme i přes své trpké zkušenosti znovu.“⁴⁸ Společně se rozhodli přejít do útoku.

3.1.8 Znovudobytí Grozného a následné ukončení 1. války

Posádku města tvořilo přibližně dvanáct tisíc ruských vojáků. Útok na město začal 6. srpna 1996, kdy čečenští bojovníci podnikli nejsmělejší a nejnáročnější operaci za celou válku. Vůdčí osobností útoku na Groznyj byl povstalecký velitel Šamil Basajev. Muž, který v prvních měsících války velel obraně města, byl už zase tady a stavěl Moskvu před nesmírně obtížný úkol. Řekl, že mu došla trpělivost, když pár dnů poté, co byl Jelcin bezpečně znovu zvolen, vzala Moskva zpět svůj slib ukončit válku pokojně a zahájila znovu těžké bombardování horských vesnic. Pečlivě koordinované akce se zúčastnilo patnáct set bojovníků. Během několika hodin obsadili rozhodující obvody a postupovali na komplex vládních budov v centru. Za jediný den měli město téměř v rukou. Akce v Grozném měla jediný cíl, ukázat, že válka v Čečensku ještě neskončila. Do města postupně přicházeli záložníci, kteří byli povoláni, když bylo potřeba. Jejich celkový počet se přiblížil k tří stům tisícům mužů.⁴⁹

Jelcin si 11. srpna 1996 povolal Černomyrdina a Lebedě ke schůzce o Čečensku. Lebed' hned po schůzce odletěl do Dagestánu a odtud autem do Čečenska. Jeho snahou bylo uskutečnit mírová jednání a setkat se s Maschadovem ve snaze zastavit palbu. Spatřil v Čečensku žalostný stav ruských vojáků. Stal se prvním činitelem, který líčil situaci v Čečensku tak, jak skutečně vypadala. Jelcin podepsal výnos, kterým potvrzoval, že svěřuje kontrolu nad ozbrojenými silami a vládními orgány, které mají s republikou co dělat, Lebed'ovi.⁵⁰

Lebed' se setkal s Maschadovem a po několikahodinovém jednání uzavřeli dohodu o ukončení bojů. Oba muži, Maschadov i Lebed', byli pevně rozhodnuti zařídit mír jednou provždy. Ruská vojska se měla stáhnout na své základny. Také Čečenci se měli vrátit do svých vesnic a obě strany měly mimo město vytvořit společné velení, které bude mít pod kontrolou kombinované hlídky a bude dohlížet na dodržování příměří.

⁴⁸ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 290.

⁴⁹ BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou*. Praha 2006, s. 181.

⁵⁰ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 310.

Přímo v Grozném byl Lebedův úspěch okamžitě viditelný. Poprvé od útoku po více než dvou týdnech, zavládlo ve městě ticho. Bylo to poprvé za celou čečenskou válku, kdy ruská strana plně dodržovala příměří.

Do 31. srpna 1996 všechny ruské jednotky Groznyj opustily a Lebed s Maschadovem dospěli k mírové dohodě, kterou podepsali v dagestánském Chasavjurtu. Bylo to shrnutí mnoha předchozích návrhů, ale s jednou zásadní odlišností. Jakékoli rozhodnutí o statutu Čečenska se o pět let odkládalo. Obě strany dostávaly pět let na to, aby se vzájemné vztahy urovnaly, což znamená, že konečné dohody o statutu Čečenska má být dosaženo do 31. prosince 2001. Mírová dohoda z roku 1996 byla ze strany Čečenska porušena a závazky nebyly naplněny. Vzájemné rozpory mezi čečenskými představiteli byly přerušeny rozpoutáním druhé čečenské války v září 1999. Status Čečenska není do současné doby vyřešen.⁵¹

V Moskvě chasavjurská dohoda vyvolala bouři protestů. To, čeho Lebed dosáhl, uvítala většina tisku chladně a mnozí ho kritizovali, že Čečensko ztratil. Kreml ji odsoudil, protože podle některých zahajovalo rozpad Ruska. Byla považována dokonce za přiznání ruské porážky a prohlášena za vlastizradu. Lebed byl nakonec ze své funkce odvolán, ale jeho dohoda v Čečensku zůstala v platnosti. Do konce roku všichni vojáci odešli a bylo stanoveno datum pro nové Čečenské volby. Válka v Čečensku tím skončila.

3.1.9 Druhá nezávislost Čečenska

Válka skončila, ale její důsledky se v životě obyvatel nadále projevovaly a její stopy budou kolem nich viditelné ještě po letech. Groznyj byl zcela zničen. Výškové domy zůstaly prázdné, ohořelé stavby, hromady sutin a rozvalin. Do méně zničených oblastí se určitým způsobem život vrátil, jezdily autobusy, v ulicích znovu stáli dopravní policisté, na trzích znovu kypěl život a Čečensko se připravovalo na volby do parlamentu a volbu prezidenta.

Pod dohledem mezinárodních pozorovatelů OBSE v Čečensku probíhaly 22. ledna 1997 volby, jejichž status však nikdo nedohodl. Čečenské úřady zorganizovaly tyto volby v takovém spěchu zčásti proto, aby konsolidovali své vítězství, a zčásti proto, aby zaplnily politické vakuum, které po sobě konec války zanechal. Stejně jako prezidenta potřebovala země i parlament, který by všem oblastem

⁵¹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 318.

poskytl určité zastoupení. O nástupnictví po Dudajevovi se ucházeli Zeliman Jandarbijev, Šamil Basajev a Aslan Mashadov, který byl nakonec prezidentem zvolen. Byl to velmi náročný plán, uspořádat volby tak brzy po skončení války, a hlavní spor se vedl o to, že desetitisíce uprchlíků, žijících mimo území Čečenska, nebudou moci hlasovat. I přesto, že volilo přes čtyřista tisíc oprávněných voličů, nebyly volby z důvodu nízké účasti v Rusku uznány.

Když byl Maschadov zvolen, Moskva si uvědomila, že má za partnera vůdce, se kterým se dalo jednat, a že spíše než vojenské moci by mělo užívat diplomacie a ekonomických prostředků. Čečensko bylo na Rusku de facto nezávislé, mělo svoji vlastní armádu, vládu, bylo připraveno hájit své hranice. Na druhou stranu čečenskou samostatnost žádný jiný stát neuznal a sotva by to některý udělá, pokud by tak neučinilo Rusko.

Maschadov doufal, že pro rozvoj ekonomiky se najde pomoc a investice v zahraničí, na Rusko Maschadov spoléhat nemůže, protože to samo zabředlo hluboko do finanční krize. Bohužel jeho snaha o získání finanční pomoci se nezdařila. Navíc se Maschadovovi nepodařilo převzít kontrolu nad celou republikou, v zemi zavládla anarchie, obrovským způsobem vzrostla korupce a kriminalita. Různí kmenoví vůdci, kteří byli zároveň polními veliteli vládli v různých oblastech země. Začaly se stupňovat únosy lidí, včetně jejich vražd. Došlo k zavraždění příslušníků mise Mezinárodního výboru Červeného kříže, spousty novinářů. Situace se každým dnem zhoršovala, únosy postupem času začínaly mít rozsah epidemie. Ruské bezpečnostní služby s různými gangstery ruku v ruce vydělávali miliony na výkupném a prodávali těla lidí, které zavraždili, jejich příbuzným. Vnější svět slyšel o únosech novinářů, jako byl dopisovatel Rádia Svobodná Evropa Andrej Babickij, nebo o únosech ruských důstojníků ministerstva vnitra, ale nikdy ne o Čečencích, kteří představovali osmdesát procent obětí.⁵²

Všechny agentury pro zahraniční pomoc se z republiky stáhly a většina se jich ani nevrátila vzhledem k neutěšené situaci v Čečensku. Do značné míry byla situace v republice způsobena zasahováním z ruské strany, hospodářskou a politickou izolací země. Rovněž provokativní akce, které byly připisovány Čečencům, diskreditace na mezinárodním fóru i uvnitř samotné Ruské federace.

⁵² GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 321-328.

Uprostřed léta 1999 už začínalo být jasné, že mír byl pouze přáním a že Rusko dříve či později znova zaútočí. Existovaly různé náznaky, jež nasvědčovaly tomu, že válka se blíží. Ruské jednotky se opět začaly seskupovat kolem čečenských hranic, ruské letouny shazovaly bomby na různá místa v republice. Lidé opět začali hromadit zásoby potravin, mnozí opouštěli své domovy.

3.1.10 Druhá rusko-čečenská válka - podzim 1999 - 2009

Počátek druhého vleklého rusko-čečenského konfliktu je nevyjasněn. Na jedné straně je zřejmé, že v Čečensku v této době pod silným vlivem islamistických radikálů vrcholil obrovský chaos a časté výpady nejrůznějších fanatických nebo kriminálních skupin ohrožovaly stabilitu jižního Ruska. Ruskou společnost neutěšená situace v Čečensku zneklidňovala, proto byla pro podporu použití jakékoliv síly na severním Kavkaze. Z některých náznaků je ale zřejmé, že nový režim ruského premiéra Vladimíra Putina patrně zneužil této situace k vlastnímu politickému prospěchu. Zejména spousta teroristických útoků včetně bombových útoků v Moskvě, které byly automaticky bez hodnověrných důkazů ne přímo připsány čečenskému vedení. Tato závažná obvinění byla později několikrát podrobena kritice a dokonce se ozvalo i tvrzení, že za atentáty stojí ruské tajné služby, které se snažily získat záminku pro rozpoutání války.

Osudnou chybou se stalo i napadení Dagestánu, kterou provedl 2. srpna 1999 generál Šamil Basajev. S oddílem asi 2000 mužů podpořil osvobozovací výpravu. O moc tam bojovaly velké etnické skupiny, náboženští extrémisté a zločinecké gangy. Protože však Dagestán dostával asi osmdesát procent svého rozpočtu z Moskvy, bylo to pro Rusko výzvou k rozpoutání protiútoků proti islámským extrémistům, tak poslala do malé republiky znovu federální armádu. Nakonec se musel Basajev se svými muži stáhnout zpět. Po útoku Šamila Basajeva zanikly všechny naděje, že se podaří zabránit válce.⁵³

Putinova vláda prohlásila počátkem září 1999 Čečensko za základní bezpečnostní problém Ruska a neprodleně rozhodla uzavřít čečenské hranice a zamezit tak infiltraci ozbrojenců do Dagestánu. Ani druhá strana nezahálela, bylo vyhlášeno stanné právo a prezident Maschadov vyhlásil v Čečensku mobilizaci.

⁵³ POLITKOVSKAJA, A. *Druhá čečenská*. Praha 2005, s. 160-163.

Na rozdíl od první války, předcházela druhému tažení do Čečenska důkladná bojová příprava. Ruské jednotky už tentokrát byly lépe připraveny na boj v ulicích, měly adekvátní vybavení i výcvik. Ruské vedení zvolilo mnohem promyšlenější postup a v první fázi operace se omezilo pouze na intenzivní bombardovací ofenzívu. Později bylo zapojeno do bojů i letectvo, které sehrálo významnou roli, zejména při bombardování vojenských základen a výcvikových táborů.

V říjnu 1999 vstoupila válka do nové fáze. Předseda ruské vlády Vladimír Putin prohlásil vládu Aslana Maschadova za nelegitimní a odstartoval pozemní operaci v Čečensku, ve které byly úspěšnější ruské jednotky. Velitelem ruských vojsk v Čečensku se stal gen. plk. Viktor Kazancev. Zvolil jinou taktiku bojů, při kterých nedocházelo k tak velkým ztrátám na civilním obyvatelstvu. V případě, že se v určitém městě nebo vesnici zdržovali zločinci byli nejdříve důkladně obklíčeni a obyvatelstvo vyzváno k opuštění svých obydlí. Civilisté nebyli používáni jako živé štíty, jak tomu bylo v první válce.⁵⁴

Ve druhé polovině listopadu 1999 bylo obklíčení Grozného téměř kompletní. Kdo mohl, město opustil. Před definitivní bitvou se ruské jednotky soustředily na zajištění a vyčištění oblastí, aby nemohlo docházet k pronikání čečenských oddílů dovnitř a ven z města. Ruští vojáci, kteří se vrátili z Grozného později, vypověděli, že město bylo proměněno doslova v pevnost. Veškerá vhodná místa k obraně byla opevněna, ulice byly zaminovány a navíc trosky po bombardování poskytovaly mnoho úkrytů pro odstřelovače, podobně jako ve Stalingradu za druhé světové války. Čečenské oddíly se postupně rozčleňovaly na skupiny 15-20 mužů, které se snažily napadat ruské hlídky a mařit jejich pokusy proniknout hlouběji do města. Ruské jednotky byly ale pravidelně posilovány a tak měli k dispozici dostatečné zálohy.⁵⁵

Čečenským bojovníkům se přes veškerou snahu dařilo ruský postup pouze zpomalovat, ne však zastavit. Počátkem roku 2000 se pokusili Čečenci o průlom z Grozného a ústup do hor. Ruským tajným službám se ale podařilo pomocí svých agentů přesvědčit Čečence, že někteří ruští velitelé jsou ochotni nechat jejich oddíly uniknout z obklíčení, pokud zaplatí patřičné výkupné. Ve skutečnosti byly předpokládané ústupové trasy zaminovány a zaměřeny ruským dělostřelectvem. Čečenské oddíly musely při svém ústupu z města překonat rozsáhlá minová pole, kdy

⁵⁴ ŽIŽKA, P. *Rusko-čečenský konflikt*. [online]. Glosy.info, 2005. [cit. 2009/09/23]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/rusko-cecensky-konflikt/>>.

⁵⁵ BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou..* Praha 2006, s. 267-275.

dobrovolníci prošli pávali cestu pro své spolubojovníky. Při tomto ústupu přišel Šamil Basajev o nohu a prakticky veškerou těžkou výzbroj zanechanou v Grozném ukořistila ruská strana. Bitva skončila a ruské jednotky vztyčily vlajku na ruinách rozbombardovaného města. Čečenci byli sice ústupem do hor vyčerpaní a oslabeni, ale nebyli zdaleka poraženi.⁵⁶

Přestřelky, pumové útoky a následné vyčišťovací operace pokračovaly s různou intenzitou prakticky celý rok 2000 a jen potvrzovaly, že návrat k mírovému životu bude v Čečensku mimořádně těžký. Právě tyto akce byly předmětem kritiky ze strany mezinárodních organizací pro lidská práva, které kritizovaly brutální postup ruských jednotek během domovních prohlídek a výslechů zadržených.

V průběhu následujících let se zdálo, že se situace uklidňuje nebo spíš, že se problém Čečenska pomalu ztrácí. Nepochybně k tomu přispěla i skutečnost, že byla úzce koordinována i činnost tiskových složek ozbrojených sil. Možnost neomezeného působení pro nezávislé novináře byla přísně selektována, což následně přispělo k větší volnosti velitelů, kteří se nemuseli bát negativních informací. Na druhé straně se tím drasticky omezila možnost veřejné kontroly a možnost upozornit na násilnosti proti civilnímu obyvatelstvu.

Toto období vypadalo jen zdánlivě klidněji. Téměř pravidelně docházelo k útokům čečenských ozbrojenců na ruské hlídky, kontrolní stanoviště a představitele místní pro ruské správy. Docházelo i k rozsáhlým teroristickým útokům, zejména za použití sebevražedných atentátníků. Snaha ruské vlády o stabilizaci situace se postupně začala ubírat směrem k ustanovení proruské správy a místní vlády. V květnu 2000 byla ustavena dočasná vláda v čele s Achmatem Kadyrovem.⁵⁷

V únoru 2003 byla schválena referendem nová čečenská ústava a Kadyrov byl zvolen prezidentem. Ale už následujícího roku 9. května 2004, byl Kadyrov zabit při pumovém atentátu. V témže roce bylo provedeno z čečenské strany mnoho teroristických útoků, ke kterým se hlásil Šamil Basajev. Za zmínku stojí obsazení základní školy v severo - osetském Beslanu 1. září 2004. Šamil Basajev byl zabit 10. července 2006 při pumovém útoku u Ingušské vesnice Ekaževo. Čečenský

⁵⁶ BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou*. Praha 2006, s. 294.

⁵⁷ DIKAJEV, U. *Kauza Kadyrov, aneb Profil budoucího prezidenta*. [online]. 2003 [cit. 2003-01-25]. Pratur Watchdog. Dostupné na WWW: <<http://www.watchdog.cz/index.php?show=000000-000014-000434=000004&/ang=3>>.

prezident Aslan Maschadov se oficiálně distancoval od těchto akcí. Ovšem jako jeden z viditelnějších představitelů Čečenců byl 8. března 2005 zabit ruskými vojáky.⁵⁸

Rozsáhlé boje byly postupně nahrazeny partyzánskou válkou a bombovými útoky na vojáky federace a síly regionální vlády. Trvaly až do 16. dubna 2009, kdy Rusko oficiálně po deseti letech ukončilo zvláštní bezpečnostní režim v Čečensku. Ten byl zrušen ředitelem Federální bezpečnostní služby Alexandrem Bortnikovem. Rozhodnutí z ruské strany má zajistit podmínky pro další normalizaci situace v Čečensku. Rozhodnutí Moskvy přivítal i současný čečenský prezident Razman Kadyrov jako krok, který pomůže hlavně rozvoji ekonomiky.⁵⁹

3.2 Postavení obyvatelstva v době válek

Je nutné se zamyslet nad otázkou, proč byly tyto války vedeny. Byly to boje za svobodu a lidská práva dlouho utlačovaných lidí, ale proč musela být tato otázka řešena natolik násilně, proč muselo tolik trpět civilní obyvatelstvo. Dlouhodobé strádání, neustálý strach a stres se podepsaly na každém člověku. Hassan Bajev ve své knize vystihuje svůj psychický stav, ve kterém se v důsledku útrap z války nacházel. „Pamatoval jsem se, jak pro mne život ztrácel cenu, když jsem denně viděl, jak jsou zabíjeni úplně nevinní lidé, jak jsou mrzačeni, znásilňováni, unášeni a mučeni.“⁶⁰ Totální bída a zoufalství zabíjí v člověku jakékoli vřelé city, mizí velkorysost, na její místo nastupuje egoismus a sobectví.

Během ruské nadvlády nad Čečenskem docházelo velmi často k násilnostem a krutostem na civilním obyvatelstvu. Spousta civilistů ve snaze uchránit holé životy utíkala z měst do hor, ke svým příbuzným do okolních vesnic nebo do vzdálenějších míst, sousedního Dagestánu. Ti, kterým se utéci nepodařilo, převážně starým a nemocným lidem a také matkám s dětmi, prožívali neskutečná utrpení. Za války se brutalita v armádě ještě vystupňovala. Ruští vojáci znásilňovali, loupili a bezdůvodně vraždili. Byla to díla neukázněných, vylekaných a zdivočelých vojáků, jejichž velitelé se příliš nesnažili v tom zabránit. Ti, kteří nestačili před válkou utéci, se museli ukrývat v bunkrech a sklepeních, kde byli nuceni trávit spoustu dní, bez jídla, vody, tepla

⁵⁸ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 334.

⁵⁹ POTUČEK, J. *Čečensko – neřešitelný konflikt?* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 2009-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/73-cecensko-neresitelnny-konflikt.html>>.

⁶⁰ BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou..* Praha 2006, s. 139.

a světla. Ani zde však nebyli v bezpečí před ruskými vojáky, protože ti než vešli do krytu, tam nejprve vhazovali granáty.

Nejohroženější skupinou byli čečenští muži, převážně mladší ročníky, kteří byli vždy považováni za povstalce, ať se jednalo o civilistu či nikoli. Byli sbíráni do koncentračních táborů, kde byli podrobováni krutému mučení a výslechům. Mladý chlapec, Chaz-Magomed Mosarov, který se přímo podrobil mučení vypráví: „Byl jsem držěn pět dnů se zavázanýma očima v dodávkovém autě. Někdy mě vyvedli ven, strčili mě do zákopu a tam, v tom zákopu mě bili, někdy mě zavedli do stanu k výslechu, kde mi opakovaně dávali elektrické rány do krku, ramenou, hrudníku i spoutaných rukou.“⁶¹ Nejvíce ovšem trpěly matky s dětmi. Matky, které se o ně bály a děti, jež nic nechápaly.

V každodenním boji o přežití při záchraně svých dětí se v matkách nejvíce projeví ztráta citu a velkorysosti. Nejhorší pro ně bylo, dívat se na vlastní děti, jak hladovějí. Matka Elza Dugajeva vypráví, jaká byla v době války: „Myslíme jen a jen na sebe. Hlavní pro mne je, aby se nestalo nic mně a mým dětem. Když neštěstí přijde k sousedovi, ani nemrknou. Snad se někde v hloubi duše budu dokonce i radovat, že granát spadl do okna jemu, protože kdyby ne on, mohla jsem být na řadě já. Navíc neštěstí souseda může pro mne znamenat, že vyhrabeme něco z jeho rozbombardovaného bytu. To je zvířecí myšlení. Soused zahyne a vy bez jediné slzy začnete myslet na to, zda vám po něm zůstane teplá deka, pod kterou se ještě včera hřál.“⁶²

Každá válka přináší změny, ale nejhorší změny jsou, když nastanou v lidech. Lidem se posunuly hodnoty. Život už pro ně neměl takovou cenu jako dřív, protože umřeli desetitisíce lidí a pro mnohé se smrt stala samozřejmostí.

3.3 Statistické ztráty civilistů i vojáků

Tragédií rusko-čečenského konfliktu je, že bylo možné vyhnout se válce a uspokojit hrdost na obou stranách, kdyby se Čečenci i Moskva dokázali dohodnout na zvláštním statutu nebo moratoriu na vyhlášení nezávislosti a nemuselo dojít nikdy k takové situaci, po které zůstalo tolik obětí. Plný počet mrtvých nikdo nezná. Oficiální čísla jsou příliš nízká zčásti proto, že mnozí ruští vojáci neměli identifikační štítky

⁶¹ PROCHÁZKOVÁ, P. *Novinářka na Divokém východě*. Praha 1998, s. 105.

⁶² GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 202.

a určit totožnost na uhel spálených těl pak nebylo možné. Na čečenské straně byla situace obdobná. Spousty civilistů byly zasypány při pumových útocích nebo při vypalování vesnic, kde byl velký problém s identifikací.

V roce 1989 v zemi žilo 1,27 milionu obyvatel, z toho bylo 57,8% Čečenců, 12,9% Ingušů a 23,1% obyvatel ruské národnosti. Je nutné si připomenout, že války v Čečensku byly dvě. Válečné ztráty a masový exodus způsobily, že počet obyvatel se značně snížil.⁶³

První válečný konflikt probíhal v období od 11. prosince 1994 do 31. srpna 1996. Jasnější přehled ztrát civilního obyvatelstva a vojáků během první čečenské války představuje následující tabulka.⁶⁴

1. čečenská válka

Ztráty	Civilní oficiální ztráty	Vojenské oficiální ztráty	Civilní neoficiální ztráty	Vojenské neoficiální ztráty
Čečenské	50 000 – 100 000 mrtvých	3 000 zabito nebo pohřešováno	neuvádí se	15 000 zabito nebo pohřešováno
Ruské	161 obyvatel	5 732 mrtvých a nezvěstných	neuvádí se	až 14 000 mrtvých

Ve druhém válečném konfliktu, který probíhal od srpna 1999 do 16. dubna 2009, je potřeba připomenout, že intenzivní fáze bojů neprobíhaly po celou dobu války, nýbrž vrcholné prudké srážky skončily v 2002. Oficiálně, podle médií skončila druhá válka, ale drobnější útoky či atentáty proti vojákům, policistům nebo civilistům, pokračují dosud. Přesný počet mrtvých a pohřešovaných není a pravděpodobně nikdy nebude znám. Tabulka pro posouzení civilních a vojenských ztrát, o tom dostatečně vypovídá.⁶⁵

⁶³ MÍŠOVÁ, M. *Právní povaha čečenského konfliktu*. [online]. 2001. [cit. 2001-05-18]. Prague Watchdog. Dostupný z WWW: <<http://www.watchdog.cz/?lang=3>>.

⁶⁴ *1994-1997 1. rusko-čečenská válka*. [online]. 2004 [cit. 2009-04-18]. Valka.cz. Dostupné na WWW: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/308512#308512>>.

⁶⁵ *1999-2009 2. rusko-čečenská válka*. [online]. 2004 [cit. 2009-04-18]. Valka.cz. Dostupné na WWW: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/308512#308512>>.

2. čečenská válka

Ztráty	Civilní oficiální ztráty	Vojenské oficiální ztráty	Civilní neoficiální ztráty	Vojenské neoficiální ztráty
Čečenské	neznámé	5 000 zabito v prvních čtyřech letech	sta tisíce mrtvých a nezvěstných	není veřejnosti znám
Ruské	neznámé	7 620 zabito v prvních čtyřech letech	neznámé	není veřejnosti znám

Bolest tisíců Čečenců, kteří dosud hledají své pohřešované příbuzné, je otevřenou ranou, která se nikdy nezahojí. Nesmírný úkol stojí před těmi, kteří se hledáním pohřešovaných osob zabývají. Bude to nesmírný a úporný úkol vystopovat vězně nebo nalézt a identifikovat početné mrtvé, což bude vyžadovat ještě dlouhá léta odhodlané práce. Zejména ženy a matky hledají neustále své muže a děti.

Novinářka Petra Procházková blíže vystihuje tento stav. „Dokud nevidíte tělo, nedokážete se ztrátou blízkého člověka vyrovnat.“ Proto tolik žen dodnes bloudí po Čečně, nosí s sebou fotografie svých mužů a dětí a ukazují je každému, koho potkají. Říkají: „*On je nezvěstný.*“ ale je to horší, než kdyby našly jeho tělo. Takhle jsou odsouzeny do smrti hledat.⁶⁶

⁶⁶ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 32.

4 Výpovědi přímých účastníků rusko-čečenského konfliktu

Petra Procházková ve své knize *Aluminiová královna* ústy šesti obyčejných žen detailně popsala a vystihla jejich životní osudy v časech války.

Bližší zachycení života ve válce na základě spontánních výpovědí několika žen, které žily, resp. přežívaly v ruinách Grozného během války a jiné byly nuceny stát se uprchlíky. Lze tak intenzivněji vnímat osobní tragédie, jež válka přinesla a na jejichž základě se dostaly tyto ženy až na pokraj naprostého zoufalství. S lidmi se stalo něco strašného, už nebyli takoví jako před válkou. Je třeba se s nimi prostřednictvím jejich příběhů setkat a pokusit se porozumět tomu, že živnou pūdou pro tak velkou křivdu bylo mlčení okolí, které je dostalo do naprosté izolace. Svůj život žili stejně jako my od rána do večera, ale od našich životů se výrazně lišili, a to kulisami a okolnostmi.

4.1 Elza Dugajeva

Narodila se v Čečně, vychodila osm tříd a vyučila se cukrářkou. Bohužel ve svém oboru práci nesehnala. Prošla si vším – dělala omítky, snažila se prodávat na trhu, ale dvěma válkami zničená země ji žádné pracovní možnosti nenabízela.

Říkali jí Aluminiová královna, protože její každodenní činností, během válek, byl sběr aluminia. Získávala je z jakýchkoli zbytků železných částí, které aluminium obsahovalo. Stačilo však jen na kousek chleba, ale byl to její jediný zdroj obživy, pro sebe, muže a své čtyři děti. Bohužel spousta žen v Čečensku je nucena žít i vlastní muže. Mužům hrozilo od Rusů největší nebezpečí, mohli je bez jakéhokoli důvodu sebrat a zabít nebo je vrátit zmrzačené. Celý den se pohybovala na smetištích a v ruinách, prolézala rozbombardované domy. Kromě fyzického strádání, strachu a zimy, přišla tato žena o veškerý svůj majetek. Bylo jí třicet, ale neustálým strádáním vypadala tato žena na šedesát. Ve válce zničené zemi, kde se život většinou rozdělil na pobyt v krytech nebo sklepeních, se nikdo nestaral, jak vypadá, hlavní prioritou každého člověka byl boj o přežití.⁶⁷

Každý den byl stejný, fyzické útrapy a strach. Nebylo snadné se ve válečném Grozném pohybovat v kteroukoli hodinu. Možnost vycházení byl povolen pouze od osmé hodiny ranní a v sedmáct hodin končil. Ale i tak nebylo jisté, jestli se v pořádku vrátí ke své rodině, nálety a odstřelování nejen vojáků, ale i civilistů, hrozily kdykoli.

⁶⁷ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 11.

Večer, když po celodenním vyčerpání musí ještě pro vodu, je Elza na pokraji svých sil. Vyjádřila to slovy: „Ať třeba chcípnete žízni, ale já už nemůžu.“⁶⁸ Je to tři kilometry k nejbližší pumpě. Nakonec jde, protože dětem musím dát alespoň čaj. Ale ví, že jednou se může rozhodnout prostě nejít. Nechá klidně řvát děti hladem a žízni. Dřív by tomu nevěřila, ale teď věděla, že by byla takového činu schopna.

4.2 Jevgenije Isakovna Morozova

Bylo jí už přes padesát let a před válkou pracovala v ropném závodě jako dispečerka. Tato žena, která žila sama se svojí dcerou a dvěma vnučkami v Grozném, měla v časech války tu nevýhodu, že byla Ruska. Spousta obyvatel ruské národnosti byla nucena své domovy opustit nejen ze strachu, který samotná válka přinášela, ale i z důvodů národnostních a náboženských. Jejich život v Čečensku nebyl jednoduchý, protože lidé se za Dudajeva začali bát chovat se k těmto lidem normálně. Čečenci se navíc dokázali mnohem lépe přizpůsobit situaci a díky klanovému uspořádání společnosti byli v mnoha případech podporováni příslušníky své rodiny.⁶⁹

Rusové byli na tom nejhůře, Ruská armáda je pokládala za místní, a tak se k nim také chovala. Čečenci jim zase dávali najevo, že jsou cizí a krví spřízněni s ruskou stranou, takže jim také nijak výjimečné sympatie nevyjadřovali.

Jevgenije, byla starší a energická, přišla za války o dceru, její manžel zmizel a unesli jí její dvě vnučky. Už jenom atmosféra války byla pro tuto ženu alarmující, a což pak teprve hrůzné okamžiky, které jí válka přichystala. Její dcera umřela na tuberkulózu, kterou je dnes zachváčena skoro celá Čečna. Její stav byl velmi vážný a v Grozném, při nedostatku lékařů, pak nemocné v tak těžkém stavu neléčili. Bylo jí doporučeno, že je potřeba zajistit pro dceru alespoň kvalitnější stravu, což by zdravotnímu stavu její dcery nesmírně prospělo. Kde ale shánět ve válkou rozbombardovaném městě jídlo a ještě k tomu kvalitní.

Žeňa, jak jí nazývali její přátelé, to ale nevzdávala. Zvolila, z jejího pohledu poslední možnost pro záchranu své rodiny, začala žebrot. V Čečně, kde žije převážná část muslimského obyvatelstva, je to pokládáno za něco nesmírně ponižujícího. Okolnostmi byla donucena si zvyknout, protože byly doby, kdy opravdu několik dnů neměli co jíst. Teď, pro záchranu své jediné nemocné dcery i vnuček, by udělala cokoli.

⁶⁸ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 21.

⁶⁹ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 67.

Chodila od jedněch dveří k druhým, vlastně nic jiného nedělala, jen žebřala o pomoc. Zkoušela to i na Červeném kříži, vysvětlovala jim, že umírají hlady, ale bylo jí naznačeno, že pro kategorii lidí, jako je ona, není schválen vyšší instancí žádný program. Dodnes si Žeňa pamatuje předsedkyni pobočky Červeného kříže, která na ni křičí: „Kdybychom měli krmit všechny, co mají tuberu, tak bychom sami umřeli hladem.“⁷⁰ Dcera ji nakonec ve strašných mukách a bolestech zemřela. Byla toho svědkem. V její mysli se často probouzely vzpomínky na řádnou lékařskou péči v dobách míru, jež by její dceři zachránilo život, ale v beznadějně situaci, v níž se nacházela, zanechaly v jejím srdci pouze pocit zoufalství.

Další těžkou životní zkouškou byl únos jejich dvou vnuček. Patnáctiletou Aňu a mladší Žeňu vytáhla z krytu skupina ozbrojenců a odvezli pryč. Starší vnučka byla nakonec prodána jako otrokyně jednomu Arabovi a ve snaze zachránit svoji mladší sestru se byla nucena za tohoto muže provdat. Násilím ji vzaly čest a to je pro mladou ženu hodně, obzvláště v muslimském světě, kde je žena považována za nečistou. Jevgenije chodila každý den na ruské velitelství a svoje vnučky hledala, ale v Čečensku bylo tisíce pohřešovaných osob. Celých osm a půl měsíce trvalo, než byly Aňa s Žeňou předány do rukou babičky. Patřily k těm šťastnějším, byly osvobozeny.

Je vůbec možné srovnávat, ve kterých situacích bylo Ženě hůř, když přišla o dceru nebo když jí unesli vnučky a nebylo jasné, jestli žijí. Její výpověď vystihuje vše: „A co je horší, když ti řežou pravou nohu nebo levou ruku? Ale abych řekla pravdu, nic horšího než smrt dcery už nikdy v životě nezažiju.“⁷¹ A jestli je peklo, tak tato žena se určitě nebojí, protože už ho zažila a nic děsivějšího jí už nečeká.

4.3 Tamara Abuzaidová

Pocházela z čečenského podhůří z obce Novogroznyj. Zde žila se svým mužem a synem do doby, než byla válkou donucena odejít. Stala se v necelých čtyřiceti letech i se svoji rodinou uprchlicí a za svůj azyl si zvolila uprchlický tábor v Čechách. Ve světle ostatních uprchlických osudů byl ten její banálnější, ale ve vztahu k životu čečenského obyvatelstva za zmínku určitě stojí. Tamara byla žena velice uzavřená a plachá, asi proto při opouštění Čečenska nepřemýšlela o tom, co bude, ale utíkala

⁷⁰ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 66.

⁷¹ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 78.

před válkou, před bombardováním a vražděním. Bylo jí úplně jedno, kde se usadí, toužila jen po klidu. Začala se bát vlastních lidí i Rusů, bylo jí jasné, že ji i její rodinu na pokoji nenechají. Teď je ovšem nucena přemýšlet o tom, co udělala. Ale asi každý člověk, když stojí před popravčí četou je ochoten obětovat pro záchranu rodiny všechno, domov, své blízké.⁷²

Na to, aby si sbalili své nejnnutnější věci měli pouhých čtyřicet minut. Nemohli si vzít ani základní potraviny, proto si Tamara pamatuje z celé cesty do Čech nejvíce strašný hlad.

Jejich život v uprchlickém táboře nebyl jednoduchý. Uprchlíci z Čečenska, navíc muslimové, kteří striktně dodržují a ctí svoje tradice i zákony, se jeví pro své okolí přinejmenším podivní, už jenom z hlediska citových projevů mezi svými nejbližšími. Žena a muž se nikdy nesmějí držet na veřejnosti za ruce nebo pohladit, což pro nezasvěcené a neznalé obyvatele tábora se tento stav jeví jako nenávist a pohrdání k vlastní ženě, muži nebo dokonce i dětem. Jenom Tamara věděla, jak silné citové pouto mezi nimi panuje.

Na Rusy nadávat otevřeně nesměla, protože už by se nikdy nemohli do své země vrátit. A to je něco, v co Tamara ve skrytu duše doufala. Před válkou měli velký hezky zařízený byt a slušné auto. Teď by byla ochotna žít třeba i ve sklepě, hlavně aby byla i s rodinou doma. Přeje si to o to víc, protože utéci bylo spíše její přání, než jejího muže, ten se podřídil. V Čečně to byl on, kdo byl hlavou rodiny a o všem rozhodoval. Ale život v uprchlickém táboře jej změnil k nepoznání. Velkým problémem byla z jeho strany i jazyková bariéra, a proto veškerou iniciativu musela vyvíjet jeho žena, převážně při jednáních s úřady, ve snaze najít si práci. Tamara měla pocit, že se její muž každou chvílí zblázní, byl naprosto zničený, apatický.⁷³

Oba si plně uvědomovali, jak strašná se u nich doma děje nespravedlnost, a odsud nemohou udělat vůbec nic, jenom čekat, co jim osud přinese. Tamara věděla, že je ve strašné pozici, bezmocná, zoufalá a v cizím světě ztracená.

Příběhy vypovídají, že ačkoliv jsou ženy všeobecně považovány za slabší stvoření, u čečenských žen se ukázalo, že jsou psychicky a možná i fyzicky odolnější než muži. Tyto ženy, jenž je možné z jejich výpovědí posoudit, se každý den dostávaly do nelehkých situací, které byly nuceny okamžitě řešit, mnohokrát bez ohledu na

⁷² PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 110.

⁷³ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 130.

následky svého rozhodnutí. Politice tyto prosté ženy nerozumí. A co je podle nich válka? Nic jiného než politika. Jejich jediným přáním večer je, aby se dožily ve zdraví rána. Osudy těchto žen jasně dokazují, že není nic důležitějšího než mír a klid a je jim úplně jedno, pod jakou stranou kterékoliv země to bude.

5 Klíčoví političtí a váleční aktéři bojů a mírových jednání v rusko-čečenské krizi

Předmětem této kapitoly není posouzení, která z obou bojujících stran nese větší odpovědnost, ale spíše blíže vylíčit postoje a osobní přístup čelních politických a vojenských představitelů Kremlu a Čečenska k dané problematice

5.1 Džochar Dudajev

Od listopadu 1991 až do své smrti v dubnu 1996 byl prezidentem Čečenska. Oslavovaný i proklínaný, který se zabýval nebezpečnou licitovanou hrou s prezidentem Ruska Borisem Jelcinem. Byl to člověk velice pyšný, vznětlivý a hrdý, to pramenilo z velké bídy a ponížení, které zažíval v dětství. V roce 1992 prohlásil: „Žil jsem s jediným snem – uniknout z hanebných podmínek svého lidu, za nichž byla ponižována lidská důstojnost.“⁷⁴ Tento vášnivý nacionalista využil politické ideologie a periodicky podněcoval obavy, že se Rusko chystá opět k masovým deportacím, jak tomu bylo v roce 1944. Jako bývalý elitní sovětský generál měl myšlení založené na představě tvrdé kázně, již ho naučila nelítostná škola sovětských ozbrojených sil, začal usilovat o nezávislosti pro jeho rodné Čečensko. V listopadu 1990 byl zvolen předsedou Kongresu čečenského lidu a od té chvíle začaly vzrůstat jeho ambice.⁷⁵

Dudajev patřil k lidem, jež jdou tvrdě za svým cílem, bez ohledu na dopady, které by to přineslo. Ani ve svých výrocích nikoho nešetřil, zejména ruského prezidenta Borise Jelcina. V jednom z jeho interview Jelcina urazil a nazval jej opilcem, chorým člověkem a alkoholikem. Tím se dopustil osudné chyby, na jejímž základě nikdy nedošlo k osobní schůzce mezi těmito dvěma aktéry. A Dudajev nebyl schopen veřejných ústupků, které by byly nezbytné, kdyby chtěl k dohodě s Ruskem dospět.

Dudajev nevěděl, ale hlavně nevěřil, že Rusko do války půjde, ale bylo mu jasné, že dovedl Čečensko k osudové propasti a přinejmenším na veřejnosti. Snažil se s Ruskem hrát a dával najevo, že ho ta hra těší. Moskevští politici o něm tvrdí, že to byl člověk, který se snažil využít rozpory v ruském vedení, a že to byl dobrý hráč. Čečenský prezident zastával jasné stanovisko ve vztahu k Rusku. Ve svých výpovědích

⁷⁴ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. 1. vyd. Praha : Themis, 2000. s. 79

⁷⁵ ŽIŽKA, P. *Rusko-čečenský konflikt*. [online]. Glosy.info, 2005. [cit. 2009-09-23]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/rusko-cecensky-konflikt/>>.

se jasně vyjadřoval, když tvrdil, že Rusku se nedá věřit, je to údajně agresivní nezvladatelná mocnost. Ve svém soukromí byl ovšem umírněnější a projevoval mnohem větší znepokojení z jakékoli situace, která mohla nastat.

Čečenský prezident žil životem člověka, který byl na útěku. Postupem času téměř zmizel z dohledu a byl v neustálém pohybu z jednoho bezpečného úkrytu do druhého. Začal se zabývat pouze politickými záležitostmi a koordinaci válečných akcí přenechal Maschadovovi. Nikdy nepociťoval velké výčitky za oběti války, jež pomohl rozpoutat. Nevyslovoval ani velké obavy o to, jaké důsledky bude mít válka pro jeho lid, protože byl přesvědčen, že nakonec dopadne tíživěji na Rusko než na jeho malý a bojí zmítaný národ. Dudajev byl raketovým útokem zabit dne 21. dubna 1996.⁷⁶

5.2 Boris Jelcin

Byl od června 1991 ruským prezidentem. Stal se jím po potlačení puče, jenž rozpoutali jeho zastánci tvrdé linie proti tehdejšímu prezidentovi Michailu Gorbačovovi. V mnohém ohledu si byly povahy Dudajeva i Jelcina podobné. Oba byli vznětliví, ovlivnitelní, velmi spoléhali na osobní komunikaci a snadno se uráželi.

Při svém prvním vystoupení v ruské televizi Jelcin prohlásil, že situace v Čečensku se stala nepřijatelnou a odsoudil otevřené protiústavní a provokativní akce čečenského lidu a jeho vůdce, kteří se snaží destabilizovat situaci v republice a chopit se moci prostřednictvím organizovaných ozbrojených skupin.

Jelcin se čím dál častěji přidával ke skupinám osob, které se pravidelně scházeli v parních lázních, kde pili. Podle moskevských intelektuálů se Kreml měnil postupně v byzantynský dvůr s podlézavými dvořany a chřadnoucím monarchou. Jelcina kritizovali slovy: „Je to člověk, který umí komunikovat. Živá komunikace je pro něho mnohem důležitějším zdrojem než jakékoli dokumenty a papíry, a když soustavně mluví s lidmi, kteří mu opakují: ano, musíme to udělat, tak to tak na něj i přes dobře vyvinutý cit pro rozbor situace může zapůsobit.“⁷⁷

Na jedné straně existují důkazy, že Jelcin osobně a nemilosrdně rozhodl dát rozkaz k vojenskému potlačení Čečenska, a to při prvním hlasování o užití síly v Čečensku. Jelcin se zcela v duchu svých zvyklostí choval obhrouble. Bylo jasné, že

⁷⁶ POTUČEK, J. *Čečensko – neřešitelný konflikt?* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 2009-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/73-cecensko-neresitelný-konflikt.html>>.

⁷⁷ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 139.

už se rozhodl řešit otázku silou a o tom bylo marné diskutovat. Hlasovat se dalo v Kremlu vždy jedním způsobem, protože Bezpečnostní rada Ruska téměř vždy rozhodovala jednomyslně a prezident nemohl připustit žádnou diskusi nebo akci, která by vypadala jako zaměřena přímo proti němu. Na druhé straně je podle názoru mnoha politických zasvěcenců klíč k rozpoutání války v informační blokádě vůči Jelcinovi. Navíc pro rozpoutání války sehrál důležitou roli i Vladimír Žirinovskij (extrémně nacionalistický ruský politik), jenž tvrdil, že malá válka proti mafiánským Čečencům zapůsobí dobře na voliče a tím bude Jelcin vystupovat před voliči jako tvrdý vládce.⁷⁸

Ruský prezident před samotnou invazí do Čečenska zmizel a přenechal veškerou aktivitu spojenou s bleskovou operací svým ministrům. Bylo oznámeno, že prezident je na běžném zákroku, což byla otázka dvou dnů, ale Jelcin se však vytratil na více než dva týdny. Jelcinovi popularita nesmírně rychle upadala a na jeho hlavu se snášela neustále se stupňující kritika. Proto poprvé od začátku války, co se objevil na veřejnosti, se snažil utišit své kritiky příslibem, že letecké bombardování na Čečensko zastaví. Naznačil dokonce, že by mohla být obnovena mírová jednání, kterých se nikdy nezúčastnil. Za zavřenými dveřmi v Kremlu však přednesl zničující výtky s tím, že „se nedokázalo s čečenskými událostmi skoncovat rychleji. Čečensko označil za líheň zločinnosti a hrozbu pro národní bezpečnost“.⁷⁹

Největším trnem v oku byl ale pro Jelcina samotný čečenský prezident Dudajev. Jelcin dal příkaz k jeho zavraždění a zasedání Bezpečnostní rady vyslovilo pokyn provést konkrétní vojenský úkol. Byl to jeho hlavní plán, jehož cílem by bylo rozpoutat potyčky a podniknout kruté trestné akce k zastrašení obyvatelstva a k zaměření se na nenávisť proti Dudajevovi, jakožto hlavnímu původci války, který nechce mír.

V roce 1997 byl do funkce prezidenta Čečenska zvolen Maschadov, kterého Jelcin uznával alespoň za partnera, se kterým se dalo jednat. Jelcin svou pozici v Čečensku zmírnil a velmi zastřeně přiznal, že se v otázce války mýlil.

Jelcinovo zvláštní chování už bylo známé. Jeho zdravotní stav se v důsledku životního stylu zhoršoval, což jej na sklonku roku 1999 donutilo odejít prezidentského postu ještě před koncem řádného mandátu. Exprezident Ruské federace dne 23. dubna 2007 zemřel na zástavu srdce.⁸⁰

⁷⁸ POLITKOVSKAJA, A. S. *Ruský deník*. Brno 2007, s. 320-343.

⁷⁹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 210.

⁸⁰ *Zemřel bývalý ruský prezident Boris Jelcin*. [online]. iDNES 2007 [cit. 2007-04-23]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/zemrel-byvaly-rusky-prezident-boris-jelcin-fe8-/zahranicni.asp?c=A070423_154837_zahranicni_ad>.

5.3 Aslan Maschadov

V letech 1992 – 1994 byl zástupcem náčelníka štábu čečenských ozbrojených sil, později zastával přímo funkci náčelníka štábu. Od října do prosince 1996 je čečenským ministerským předsedou a 27. ledna 1997 byl zvolen prezidentem Čečenska. Tento čečenský vůdce, bývalý plukovník ruské armády, ze které vystoupil, aby se mohl vrátit do Čečenska, patřil mezi umírněnější křídlo separatistů. Jeho podřízení na něho vzpomínají jako na přísného, ale spravedlivého. Byl to člověk velmi klidný a zdrženlivý. Měl obavu o svou bezpečnost a velká shromáždění nepořádal. Jeho důstojný a skromný styl působil v konzervativní společnosti, jaké Čečensko je, velmi dobře.⁸¹

Maschadov nechoval velké sympatie ke svému prezidentovi Džocharu Dudajevovi, vždy stěžil potlačoval rozladění z jeho chování a to zejména při jeho interview pro stanici Rádio Svoboda podporované Američany, kde vyslovoval zcela odlišná hodnocení situace.

Někteří ruští političtí představitelé, mezi které patřil i ruský ministr vnitra Anatolij Kulikov, Mashadova posuzovali jako člověka, který by mohl s Moskvou jednat. Maschadov měl vyjednávací talent a podařilo se mu s ruskou stranou navázat vztah, jenže to zase začalo vyvolávat podezření u některých příslušníků čečenského vedení. Při politických diskusích se snažil zůstat spíše v pozadí. Většinou tiše seděl a něco si zapisoval. Kdykoliv vystoupil na veřejnosti, udělal na všechny dojem svou pronikavou inteligencí i zdrženlivostí. „Když člověk bojuje, má bojovat, a když vyjednává o mír, má mluvit tiše,“ prohlásil později.⁸²

Mashadov se stává novým čečenským prezidentem a po zásluze se stal zřejmě lidsky nejmoudřejším a politicky nejschopnějším čečenským vůdcem. Situace v té době, v době mezi dvěma válkami, byla velice napjatá. Ve velké míře se rozmohla zločinnost a terorismus. To vše určitě Maschadov v úmyslu neměl, ale jeho moc velice rychle sklouzla k situaci, ve které neměl rozhodující slovo on, prezident Čečenska, ale jen a jen zbraně.

Moskva velice rychle využila situace a začala nazývat Mashadova teroristou. Přisuzovala mu spoustu teroristických útoků, ale ten však svůj podíl na teroristických akcích odmítal a naopak vždy vyjadřoval odhodlání skutečné pachatele potrestat.

⁸¹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 243.

⁸² GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 244.

Aslan Mashadov byl zabit jednotkami místopředsedy promoskevské vlády Ramzana Kadyrova dne 6. března 2005.⁸³

5.4 Šamil Basajev

Nejslavnější kontroverzní výbušný a nezkrotný horal byl čečenským plným velitelem. V čečenských prezidentských volbách skončil na druhém místě za Aslanem Maschadovem. V nové čečenské vládě zastával funkci vicepremiéra. Svou životní dráhu podle vlastního názoru zasvětil boji za svobodu, ale tento její počátek mu jednou provždy obstaral nálepkou teroristy a zločince. Přes pověst nebezpečného muže i přes ostýchavé a zamračené chování byl Basajev člověk velice vtipný a společenský.⁸⁴

Tento nadaný velitel se nejvíce zviditelnil při výpadu do Buďonovska, kde jednal na vlastní pěst, za což sklidil velkou kritiku i z vlastních řad. K tomu nájezdu jej pohnul především hněv, který cítil vůči Rusku, jež vedlo v Čečensku po celé měsíce krutou a nelítostnou válku. Basajev v žádném případě nebyl obyčejný zločinec, jak se většina ruských politiků vyjadřovala. Byl podle čečenských měřítek nesmírně statečný bojovník, jenž dokázal velice rychle a chytře politicky uvažovat. Že jeho akce obrátí proti Čečencům mezinárodní veřejné mínění, na tom mu nezáleželo, protože svět jim až dosud nijak nepomohl. Šlo mu hlavně o maximální publicitu pro čečenskou věc a byl odhodlán vyburcovat ruskou společnost, aby se proti nespravedlivé válce postavila.

Při vojenské akci v Buďonovsku se povedl Basajevovi krok, který neměl obdoby. Podařilo se mu navázat telefonický kontakt s Černomyrdinem (od roku 1992 ruský premiér), jenž s ním vyjednával přímo za přítomnosti televizních štábů o zastavení palby a okamžitém propuštění rukojmích.

Šamil Basajev patřil mezi reálné kandidáty na post prezidenta Čečenska, ale jeho protivník s převahou zvítězil už v prvním kole voleb. Basajev byl pro Moskvu trnem v oku, jelikož zde byl považován jednoznačně za teroristu. Navíc vedl bojovnou kampaň, při které se dopouštěl velkých chyb při slovních potyčkách se svými odpůrci. Nepěkný obrat v jeho volebním tažení nastal s tvrzením, že Maschadov byl na Rusy příliš měkký. Rovněž často své soupeře prohlašoval za švindlíře, což mu na popularitě nijak nepřidalo. Basajev se po volbách snaží zapojovat do zárodečné mocenské

⁸³ POTUČEK, J. *Čečensko – neřešitelný konflikt?* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 2009-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/73-cecensko-neresitelnny-konflikt.html>>.

⁸⁴ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s.189.

struktury, jenže druhé housle zřejmě hrát nechtěl a tak se brzy ocitl na východočečenských základnách, kde začal cvičit mladé a nesmiřitelné zastánce wahhabismu (radikální islám), ochotné k dalšímu nesmlouvavému boji za věc islámu.⁸⁵

Šamil Basajev byl zabit v Ingušsku při náhodném výbuchu nákladního vozidla v červenci 2006.⁸⁶

5.5 Sergej Stěpašin

Do června 1995 byl šéfem ruské kontrarozvědky, později vedoucí prezidentské administrativy, ministr vnitra a ruský premiér. Ruský prezident Jelcin jej pověřil obnovit ústavní pořádek na Kavkaze. Byl bývalým policistou a patřil od roku 1991 ke skupině reformistických politiků a vazby s nimi udržoval i později, kdy postupně začínal vyznávat tvrdší politické názory. FSK⁸⁷ převzal s pověřením ji zreformovat, ale organizace nad ním nabyla převahy. Velmi zavádějící informace o Čečensku a o stavu obraných sil podávali Jelcinovi Stěpašini agenti, kterým je našeptávali činitelé opozice. Prezidentovi byla podávána hlášení, že postačí dvě až tři hodiny vojenského nátlaku, ani ne přímo užití síly, aby se situace radikálně změnila. Podmínky v Čečensku byly ovšem úplně jiné, daleko složitější a dramatičtější, než jak byly Jelcinovi prezentovány.

Většina zúčastněných o celé záležitosti mlčí, ale Stěpašin je jedním z nemnohých vysoce postavených činitelů, kteří byli ochotni se k válce v Čečensku vyjádřit. Na otázku, jestli existovaly jiné metody, které měly podle jeho názoru být uplatněny, rozhodně prohlásil, že ano. „I takové, které síly užívají, i takové, které se jí vyhýbají, ale určitě ne ty, které jsme nakonec zvolili.“⁸⁸

Jelcin donutil předsedu ruské vlády Sergeje Stěpašina, který se stal pro Kreml nepoužitelný, v srpnu 1999 k odchodu z funkce a na jeho místo dosadil Vladimíra Putina. V současné době zastává Stěpašin post předsedy účetní komory na Státním kontrolním úřadě Ruska.⁸⁹

⁸⁵ ŠTÁHLAVSKÝ, D. *Rusko mezi řádky*. Radioservis, Praha 2000, s. 62-74.

⁸⁶ *Rusové zabili šéfa čečenských rebelů Basajeva*. [online]. iDNES.cz 2006 [cit. 2006-07-10]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/zahranicni.asp?c=A060710_143400_domaci_miz>.

⁸⁷ FSK – federální ruská kontrarozvědká. Vznikla po rozpadu SSSR 6.11.1991

⁸⁸ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 146.

⁸⁹ GALLOVÁ, Ch., DE WAAL, T. *Čečensko: vítězství a prohry*. Praha 2000, s. 200.

5.6 Ramzan Kadyrov

Po smrti svého otce, čečenského prezidenta Achmada Kadyrova, se stává Ramzan Kadyrov nejdříve prvním místopředsedou promoskevské čečenské vlády a později po dosažení věkové hranice třiceti let, kdy se mohl podle čečenské ústavy ucházet o úřad prezidenta republiky, se jím stal. Oficiální kruhy v Moskvě Kadyrova bezvýhradně podporují.⁹⁰

V Čečensku dnes vše závisí na jednom člověku a tím je dnešní prezident Ramzan Kadyrov. Postupně získal kontrolu nad ozbrojenými složkami i nad personálním obsazováním vlády. Je bývalý válečník, výstřední svými názory i způsobem života. Jeho metody jsou velmi sporné, před nástupem do funkce prezidenta Čečenska prováděli jeho muži akce, jež pod rouškou teroristických operací systematicky terorizovaly a zavražďovaly popravami bez soudu, únosy a mučením reálné i domnělé oponenty.

Od doby, co byl Kadyrov zvolen do funkce prezidenta Čečenska, zachází nad rámec formálně vymezené své role prezidenta a hraje samostatnou hru, spočívající ve vytváření paralelního zákonodárství a vlastní ekonomiky a doprovázenou konflikty s federálními složkami. Spousta ruských politiků je rovněž znepokojena jeho minulostí čečenského povstalce a obávají se, že by se mohl Moskvě v budoucnu opět postavit. Rovněž je znepokojuje jeho usilovné trvání na tom, aby bylo Čečensku umožněno těžit vlastní zásoby ropy a zemního plynu. Výnosy z těžby by pak podle Kadyrových představ měly jít přímo do čečenské republiky a posloužit tak k financování obnovy válkou zničené země. Podle některých zasvěcených je Kadyrov ukázkovým populistou. Neustále chodí mezi obyčejné lidi, slibuje a rozdává domy, nemocnice a peníze.⁹¹

Postoje čečenské veřejnosti ke svému vůdci jsou poněkud rozporuplné. Většina lidí žije ve strachu před Kadyrovými lidmi a nenávidí zkorumpovanou vládu, která nemá demokratickou legitimitu, samotný prezident však má podporu poměrně velké části lidí, zejména mládeže. Pro mnoho lidí je také důležité, že Kadyrov zosobňuje rehabilitaci Čečenců, které ruská média často označovala za zločince a teroristy. Nebojí se kritizovat ruskou vládu a bránit čečenské zájmy, např. ovlivňování Rusů z negativního přístupu vůči Čečencům, z rozpoutání války, či za zločiny vojenských

⁹⁰ DIKAJEV, U. *Kauza Kadyrov, aneb Profil budoucího prezidenta*. [online]. 2003 [cit. 2003-01-25]. Pratur Watchdog. Dostupné na WWW: <<http://www.watchdog.cz/index.php?schow=000000-000014-000434=000004&/ang=3>>.

⁹¹ VAVROUŠKA, P. *Ruské duše*. Praha 2009, s. 77.

jednotek vůči civilnímu obyvatelstvu. Dnes je však Kadyrov Putinem, Medveděvem a dalšími federálními politiky přijímán s respektem a pozitivně se o něm vyjadřují i ruská média.⁹²

⁹² VAVROUŠKA, P. *Ruské duše*. Praha 2009, 260 s.

6 Výsledky a diskuse

Cílem bakalářské práce bylo poskytnout ucelený sled událostí a vývoj rusko-čečenských vztahů, zejména pak pohled na rusko-čečenskou krizi od počátku let devadesátých do současnosti. O jaký konflikt vůbec šlo, o politický, ekonomický či nacionálně psychologický? Je zřejmé, že tyto konflikty se prolínají komplexně. Bude vůbec možné najít řešení ožehavých rusko-čečenských vztahů? Severokavkazský konflikt má kromě složek politických a ekonomických velmi nezanedbatelnou složku nacionálně-psychologickou. Čečenci jsou národ malý, ale zmužilý a hrdý. Za cenu nesmírných obětí dokázali velké věci. Ještě v roce 1990 neměla většina světa ponětí, kde je Čečensko. V současnosti dokáže každý, kdo se jen trochu zajímá o mezinárodní dění v této lokalitě, bezproblému najít na mapě. Stateční horalé se nikdy nesmíří s pokořením, které utrpěli. Jenže také Rusové mají svou národní hrdost, ani oni se nechtějí smířit s pokořením, i když ho nezažili v takové míře jako čečenský národ.

Problém čečensko-ruských vztahů nelze snadno vyřešit. Bude potřeba spousta trpělivosti a pochopení na obou stranách. To ale bude možné jedině tehdy, až se na obou stranách zároveň ocitnou v čele lidé, kterým bude jejich vlastní národ důvěřovat, že se jednoznačně snaží zastávat jejich zájmy, budou zároveň schopni projevit velkorysost, pochopení a úctu ke straně druhé. Dosavadní zkušenosti bohužel naznačují, že taková situace hned tak nenastane. Rusko posiluje, stejně jako tak činí každá velká země, svůj vliv všemi prostředky. Jistě by mohlo ihned odejít z Čečenska, pokud by chtělo, ale ruští představitelé se však stále obávají ztráty svého vlivu.

A co používání přesných výrazů pro dané situace, je to nutné? Ano, je to nutné. Nalezení přesných výrazů pro popis situace z prostudované literatury rovněž vyplynulo, jelikož součástí války byla i válka informační. Např. pojem *terorista* působí na naši mysl zcela jinak než *neohrožený bojovník za svobodu*, je proto velmi důležité věnovat obezřetnou pozornost termínům a pojmům, které zaznívají v médiích. Není dobré slepě přejímat vše, co se píše či slyší, ne vždycky to musí být přesné označení. Válka totiž také začíná bojem o termíny.

Jaké jsou další cesty řešení? Z dalších možností vyřešení celého konfliktu je otevření prostoru pro mezinárodní organizace, demilitarizace země a celého regionu a konsolidace poměrů pod jejich dohledem. Po vytvoření nové infrastruktury, odzbrojení celé oblasti by teprve bylo možné zahájit rozhovory o možném právu na sebeurčení. Takováto situace ale může těžko nastat při současné blokádě z ruské strany

přístupu mezinárodních organizací. Při dnešní situaci není možný odchod ruských vojsk z Čečenska, protože by to vedlo zcela jistě k občanské válce, což by jenom prohloubilo stávající krizi. Je ale velice důležité, aby ruská vojska byla postupně nahrazována mírovými silami.

Negativní dopady v důsledku konfliktu se projevily i na ekonomice země, která je v současné době zcela závislá na Rusku. Zdevastované Čečensko není schopno ekonomické samostatnosti a stávající chudoba a nezaměstnanost může vést k další radikalizaci společnosti. To vše způsobily dvě zničující války, které znamenaly faktický rozpad země.

Existuje tzv. vysoká politika? Každá velmoc se snaží všemi dostupnými prostředky získat výhodu, ať už to bylo násilným potlačením práva na sebeurčení nebo zajištěním dostatečného množství levných nerostných surovin, jež se mohou stát velmi důležité nejen pro ekonomiku, ale mohou být i v úzkém vztahu k vyvolání vojenské krize. Mají právo tyto velmoci určovat jiným zemím jejich vývoj v tomto „vyšším zájmu“. Je velmi zlé a smutné, kdy se z hlediska vyššího zájmu zabije jediný člověk, natož když se obsadí celá země.

Konflikt a dopady s ním spojené projdou ještě dlouhým vývojem, než se objeví nějaká objektivní východiska. Je ale vůbec možné nějakým způsobem stabilizovat ekonomickou a potažmo i sociální situaci Čečenska? Cesta ke stabilizaci poměrů a celkovému řešení bude ještě velmi dlouhá, už jenom díky radikálnímu postupu stran a čečenskému terorismu. Především je ale nutné přivést obě strany k dialogu a najít možné kompromisy, jinak s určitostí budeme v příštích letech z Čečenska slyšet zprávy převážně truchlivé.

Přes vyhlášení samostatnosti v r. 1991 zatím žádný stát neuznal nezávislost Čečenska. Jediný stát, který do r. 2001 uznal Čečensko jako samostatný stát, byl Afghanistan pod vládou Talibanu.⁹³

Vlivem válek má Čečensko také jednu z nejmladších populací v Ruské federaci, průměrný věk je 22,7 let a u mužů sotva 21,6 let. Devadesát procent obyvatel nemá žádnou šanci najít si zaměstnání, kde by dostali mzdu.⁹⁴

Z hlediska pozitivních jevů, dochází v Čečensku k určité obnově. Postupně se rozvíjí některé výrobní závody, obnovuje se bankovní systém, vytváří se podnikatelské

⁹³ POTUČEK, J. *Čečensko – neřešitelný konflikt?* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 2009-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/73-cecensko-neresitelnny-konflikt.html>>.

⁹⁴ PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. Praha 2005, s. 56.

příležitosti, vše jde velmi pomalu, ale jde to skutečně dopředu. Budoucí vývoj se však nedá předpokládat.

Bohužel západní společenství, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, která sehrála v Čečensku významnou roli, zejména během 1. čečenské války, se v Čečensku už dávno neangažuje, protože západní instituce mají zcela odlišný pohled na celý konflikt.

6.1 Politické posouzení válečné krize a možnosti jejího předejití

Politické posouzení této krize není snadné, jelikož tyto války byly téměř bez absolutní přítomnosti nezávislých pozorovatelů, což vedlo k nedostatku objektivních informací a nutí každého, kdo se chce situací zabývat, spoléhat se pouze na dostupné zdroje a v horším případě nepřiliš důvěryhodné a propagandou silně poznamenané zprávy bojujících stran. Tím bohužel vznikly falešné mýty vyrostlé na cílených dezinformacích vypouštěných ruskou armádou, nejvyššími politickými představiteli, které s úspěchem vytváří z Čečenska hlubokou černou informační díru.

Světové veřejné mínění je rozděleno do dvou táborů. Jedna část si myslí, že Čečenci brání svou nezávislost před Ruskem, druzí jsou zase názoru, že boje jsou projevem separatistických snah některých čečenských skupin.

Bohužel z nesprávných předpokladů vychází i řada politiků a diplomatů, ale i samotná veřejnost, která nemá přístup ke kvalitním informacím o tomto konfliktu. Čečenský národ, z pohledu západu, byl postaven do role banditů a mezinárodních teroristů. I přesto, že Čečensko mezinárodní postavení i demokratickou reputaci Rusku dost pošramotilo, Rusko však zcela vyhrálo informační válku. Čečenský národ, z pohledu západu, byl postaven do role zločinců a mezinárodních teroristů. I přesto, že Čečensko mezinárodní postavení i demokratickou reputaci Rusku dost pošramotilo, Rusko však zcela vyhrálo informační válku.

Ke komu lze dnes v čečenském konfliktu cítit sympatie, je především věci osobní volby konkrétního jedince. Odpověď rozumného člověka je však paradoxně jednoduchá. Podporu v tomto konfliktu potřebují zejména jeho nespočetné oběti, ať jsou jakékoli národnosti a ať se nacházejí kdekoli - v rozbombardovaném Grozném, zničených horských vesnicích nebo v místech obsazeném čečenskými teroristy.

Konflikt v Čečensku se neustále vyvíjí a není vyloučeno, že v nejbližší době nedojde k dalším změnám, jejichž charakter nelze v současné době jasně odhadnout.

V každém případě je ale zřejmé, že Čečenci se svého práva na sebeurčení nechystají vzdát a jsou připraveni domoci se jeho realizace jakýmikoli prostředky.

Ale bylo vůbec možné tomuto konfliktu předejít? Tuto otázku si musí položit každý, kdo se touto problematikou chce blíže zabývat. Není snadné na ni jednoznačně odpovědět. Ze strany Čečenska šlo o zcela jasnou věc, a to právo na sebeurčení, stát se nezávislým a svrchovaným státem. Ovšem ruská strana tak čitelná nebyla. Je několik faktorů, které důvody pro válečný konflikt prohloubily. Jako jeden z nejdůležitějších momentů pro vznik války se ukazuje politická situace v roce 1994 v Moskvě. Politická síla a energie prezidenta Borise Jelcina z dřívějších let byla pryč. Dostával se pod vliv zastánců tvrdé linie, kteří ho udržovali v informační blokádě. Podle mnoha zasvěcených byl klíč k rozpoutání války právě zde. Dalším problémem, který ruskou stranu trápil byla výstavba ropovodu Baku-Tbilisi-Džejchan, kde by Rusko zcela určitě ztratilo kontrolu na transportem. A v neposlední řadě, případné oddělení Čečenska by vyvolalo reakci pro ostatní státy federace, které by chtěly Čečensko následovat, a to političtí představitelé nemohli připustit.⁹⁵

6.2 Dnešní Čečna a současné rusko-čečenské vztahy v souvislosti se zahraniční politikou

Dvě zničující války, znamenaly fakticky rozpad země, radikalizaci obyvatelstva, přechod od guerillové (partizánské) války k terorismu nevídané brutality a rozmach wahhábismu (radikální islám). Tyto války, s nimi spojený ilegální obchod se zbraněmi, ale i drogami, a další ilegální činnost představují hrozbu pro stabilitu celého regionu Kavkazu. Šíření wahhábismu by mohlo způsobit radikalizaci okolních zemí, nárůst terorismu a konfliktů v oblasti. Vnímání Čečenska jako bezpečnostní hrozby je důsledkem chybné sovětské a posléze ruské politiky v regionu. Neochota ruské i čečenské strany ke kompromisům může v budoucnu způsobit destabilizaci celého regionu.⁹⁶

Vzhledem k tomu, že Ruská federace označila válku jako „boj proti terorismu“, nemají do oblasti přístup mezinárodní organizace a pozorovatelé. Čečensko se dnes nachází pod vojenskou správou. Veškerá čečenská infrastruktura i ekonomika zůstává

⁹⁵ RYBÁŘ, J. *Kavkaz, Rusko a „nová velká hra“ o kaspickou ropu*. Praha:2005, s. 192.

⁹⁶ ŠTĚTINA, J. *Válečné zpravodajství má železná pravidla*. [online]. Velká Epoque [cit. 2009-04-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.velkaepocha.sk/2009042610008/Jaromir-Stetina-Valecne-zpravodajstvi-ma-zelezna-pravidla.html>>.

vlivem dvou zničujících válek v zdevastovaném stavu. Je důležité si uvědomit, že veškerá ekonomika země je kryta Ruskem, což je jedním z argumentů, proč nemůže stát Čečensko samostatně.

Převládají zde ovšem negativní vlivy, dále zde trvá ve značné míře porušování lidských práv, a to jak ze strany ruských vojáků, tak různých čečenských klanových ozbrojených uskupení. Na denním pořádku jsou tu únosy, vydírání, ilegální obchod s ropou, které vedle pašování drog tvoří hlavní příjmy čečenských extrémistů. Dnešní ruský zájem má v Čečensku spíše bezpečnostní důvody. Co se týče transportu ropy z Kaspického moře, platí již nová alternativa, kde nový ropovod čečenské území obchází.

6.3 Dnešní Čečensko ve vztahu k terorismu

Terorismus představuje v současné době univerzálně vnímanou hrozbu a boj proti němu se stává prioritou jak mocností, tak mezinárodních organizací, přičemž lze prohlásit, že jak se terorismus stává transnacionálním, tak se politika boje proti terorismu přesouvá na zpravidla vyšší úrovně než státní.

Co se týče Čečenska, tak o terorismu v této oblasti jednoznačně můžeme hovořit jako o etnoteritoriálním, s cílem odštěpení jednoho celku a jeho osamostatnění. Naproti tomu z ruské strany jde spíše o státně-represivní terorismus. V této oblasti je nutné chápat a brát v potaz především místní tradice a zvykové právo, spíše než islám. To ale Rusko bohužel příliš nezohledňuje. Spekulace o propojení čečenského odporu s mezinárodním terorismem zaměstnávala zejména ruská vládní média, která se tak snažila přesvědčit zahraniční veřejnost o tom, že všichni Čečenci, bojující na severním Kavkaze proti Moskvě, jsou teroristé. Do podezření z napojení na mezinárodní teroristické skupiny se dostalo Čečensko až po útocích na Spojené státy 11. září 2001. Objektivní pohled je ale jako vždy o něco složitější.⁹⁷

Radikálně islámské skupiny se v Čečensku objevují až od konce první ničivé války s Ruskem v roce 1996, kdy se Čečensko zčásti vlastní vinou dostalo při touze po odplatě do stavu hluboké anarchie, která měla za následek spousty teroristických akcí. K prvním teroristickým útokům dochází až v roce 1997, kdy proběhly dva bombové útoky na nádraží v Pjatigorsku a Armaviru, kde bylo několik mrtvých. V roce 1998 byla obviněna čečenská strana z útoků na obytné domy v Moskvě a Volgodonsku,

⁹⁷ RYBÁŘ, J. *Kavkaz, Rusko a „nová velká hra“ o kaspickou ropu*. Praha 2005, s. 189.

celkem 228 mrtvých. V březnu 1999 došlo k útoku na tržiště ve Vladikavkazu, celkem 68 mrtvých. V září téhož roku následoval útok na Budiansk, kde zahynulo 64 osob.⁹⁸

Následuje rok 2002, kdy čečenští teroristé obsadili Moskevské divadlo na Dubrovce, kdy během představení vtrhlo několik desítek ozbrojených Čečenců do budovy divadla a zajalo téměř osm stovek lidí jako rukojmí. Teroristé za jejich propuštění požadovali ukončení války v Čečensku, stažení ruských jednotek a propuštění čečenských zajatců. V divadle zasáhly ruské speciální jednotky. Výsledkem akce však byla tragédie, při které zahynulo na následky otravy plynem 129 rukojmích a 40 teroristů.⁹⁹

Nejznámější, ale o to strašnější, byla teroristická akce z 1. září 2004, která se odehrála v místní škole ve městě Beslan v Severní Osetii, kdy skupina ozbrojených maskovaných mužů a žen vtrhla do areálu školy ve chvíli, kdy skončilo vítání školáků. Začali střílet a desítky dětí a dospělých nahnali do školní tělocvičny. Budovu zaminovali. Po neúspěšném vyjednávání, kdy teroristé požadovali propustit čečenské povstalce, obklíčila zásahová komanda budovu. Tato teroristická akce je známá spíše pod názvem Beslanský masakr, kdy při tomto incidentu zahynulo přes 334 civilistů, z toho 186 dětí a stovky dalších jich bylo zraněno.¹⁰⁰

Dalším teroristickým útokem, jehož stopy vedly do Čečenska, byla nehoda ruského rychlíku Něvský expres na nejvíce frekventované trati mezi Moskvou a Petrohradem, která se stala koncem listopadu 2009. Ve vlaku v okamžiku nehody bylo přes 600 lidí. Z kolejí vyjely čtyři poslední vagony. Situaci stěžoval hustý les a těžko přístupný terén. Přesný počet na životech nebyl znám, ale média uvádějí 30 obětí a kolem sta zraněných.¹⁰¹

Jako jeden z posledních teroristických útoků, který je připisován čečenských extremistům, se řadí atentát v moskevském metru z 29. 3. 2010. Jednalo se o cílené

⁹⁸ PEHE, J. Čečenský terorismus. [online] Český rozhlas, Rádio 6 - October 2004. [cit. 2004-09-05] Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/rozhovory/2004/cecensky-terorismus>>.

⁹⁹ HAMOUZOVÁ, I. 2002: Přepadení divadla na Dubrovce zemřelo 170 lidí. [online] Česká televize 24 [cit. 2008-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/kalendarium/33302-pri-prepadeni-divadla-na-dubrovce-zemrelo-170-lidi/>>.

¹⁰⁰ ŽIŽKA, P. *Rusko-čečenský konflikt*. [online]. Glosy.info, 2005. [cit. 2009-09-23]. Dostupné na WWW: <<http://glosy.info/texty/rusko-cecensky-konflikt/>>

¹⁰¹ *Teroristé zaútočili na vlak, lidé byli jako sirky*. [online] Deník.cz. 2009. [cit. 2009-11-28]. Dostupné na WWW: <http://www.denik.cz/ze_sveta/pri-vlakovem-nestesti-v-rusku-zahynuly-desitky-ces.html>.

útoky sebevražednými atentátnicemi na vlaky moskevského metra ve stanicích Park kultury a Lubjanka. Při útocích zahynulo 39 lidí a přes sto lidí bylo zraněno.¹⁰²

Velmi krátce po útoku byli z akce obviněni čečenští extrémisté, do Čečenska vedla zejména skutečnost, že akci provedly dvě sebevražedné atentátnice, tzv. čečenské černé vdovy, manželky zavražděných islamistických vojáků, které měly trvalý pobyt v Čečensku. Vazby teroristických útoků na Severní Kavkaz se potvrdily. Dva dny po akci se k útoků přihlásil Doku Umarov, vůdce severokavkazských islámských povstalců, který označil akci za „legitimní čin a odvetu za masakry, kterých se dopustili ruští vojáci na chudých obyvatelích Čečenska a Ingušska 11. února, kdy příslušníci ruské tajné služby FSB tyto lidi úmyslně zabili při sběru česneku,“ a také vzkázal ruskému obyvatelstvu: „Už nikdy nebudete sledovat nečinně a v klidu válku na Kavkaze v televizi. Válka se přesune do vašich ulic, a pocítíte ji na vlastní kůži na vlastních životech.“¹⁰³ Je ale nutné zdůraznit, že tyto útoky neměly nic společného s čečenským separatistickým terorismem, byly objednány a provedeny islamistickými radikály, kteří však mají své centrum na Severním Kavkazu. Celkové objektivní zhodnocení situace vyžaduje mnohé další analýzy a informace. Ať ale uskutečnil akci kdokoli, islámští teroristé, čečenští separatističtí extrémisté nebo dokonce samotná FSB, jedná se o událost, která negativně zasáhne do už tak rozvrácených rusko-čečenských vztahů.

Teroristické akce se staly pravidlem, i když se o nich z médií jen málo dozvídáme. Sebevražedné atentátnice v Moskvě útočily již dříve a nebylo. V roce 2004 došlo k usmrcení 41 osob a rovněž v metru. Ve stejném roce byl proveden teroristický útok ve dvou letadlech, jejichž pád si vyžádal devadesát obětí. Nebyly to útoky jen na území Moskvy, ale teroristé útočili prakticky v oblasti celého Kavkazu.¹⁰⁴

V současné době je situace v Čečenské republice s dodržováním lidských práv velice znepokojivá. Přestřelky a útoky na federální bezpečnostní jednotky jsou na denním pořádku, převládá neustálá atmosféra strachu.

¹⁰² *Čečenští povstalci popírají podíl na atentátech v Moskvě.* [online] Novinky.cz. 2010. [cit. 2010-03-31]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/196317-cecensti-povstalci-popiraji-podil-na-atentatech-v-moskve.html>>

¹⁰³ *Vůdce severokavkazských povstalců se přihlásil k útokům v Moskvě.* . [online] Novinky.cz. 2010. [cit. 2010-03-31]. Dostupné na WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/196428-vudce-severokavkazskych-povstalcu-se-prihlasil-k-utokum-v-moskve.html>>

¹⁰⁴ Gazeta.ru [online]. 2001-2009. [cit. 2009-05-09]. Dostupný na WWW: <<http://www.gazeta.ru>>.

Závěr

Cílem a zejména hlavním záměrem byla analýza, popis a zhodnocení sledu událostí, týkajících se ohnisek napětí v Ruské federaci, zejména pak v oblastech severního Kavkazu. Stěžejní lokalitou bylo území Čečenska, a to od dob jeho první nezávislosti v roce 1991 až do současnosti. Analýzou jednotlivých děl a článků byla podrobněji popsána jednotlivá období týkající se dvou rusko-čečenských konfliktů s jejich dopady nejen na čečenské a ruské vojáky, ale převážně na civilní obyvatelstvo, které trpělo nejvíce, což bylo popsáno ve výpovědích jednotlivých přímých účastníků. Práce rovněž řešila otázku mírové politiky v závislosti na celosvětovém boji proti terorismu.

Počátky nezávislosti Čečenska se datují na léta 1991-1994, kdy po pádu Sovětského svazu se brzy dostal k moci Džochar Dudajev, který po volbách prohlásil Čečensko za samostatný stát. Tyto volby byly ze strany Kremlu prohlášeny za neplatné. Ruslan Chasbulatov, tehdejší nově zvolený předseda Ruského parlamentu chtěl tuto nově vzniklou situaci řešit silou, ale Kreml byl v té době plně zaměstnán vlastními problémy a intrikami, takže situaci v Čečensku dlouho neřešil.

Čečensko se snažilo tvářit jako samostatný stát, ale především vnitřní záležitosti se moc nedařily. Bujela zde černá ekonomika a Dudajev se zaměřoval jen na podporu čečenské nezávislosti, ale o hospodářství se nezajímal. V roce 1993 se křehká politická stabilita rozpadala. Od Dudajeva se odklánělo čím dál víc lidí. Nakonec Dudajev vyhlásil prezidentskou vládu a rozpustil parlament. Situace v Čečensku byla následující rok už velmi nepřehledná a Kreml byl přesvědčen, že je to poslední období Dudajeva.

V Moskvě začalo sílit napětí, kdy už čečenský režim padne. Jelcinova popularita klesala a začaly se zvedat protikavkazské nálady. Pro pacifikaci byly i geopolitické důvody. Měla být podepsána dohoda o využití ropy z Kaspického moře a jedna z tras měla vést přes Čečensko. Jako jeden z nejdůležitějších momentů pro vznik války se nakonec ukázala politická situace během léta a podzimu 1994 v Moskvě.

Počátek první rusko-čečenské války připadá na 11. prosince 1994, kdy do republiky vstoupila ruská armáda. Dudajev se během počátku konfliktu snažil spojit s Jelcinem, ale nikdy mu to nebylo umožněno. Invaze nadále pokračovala a samotný Jelcin prohlásil Čečnu za líheň zločinu a naznačil, že ozbrojené bandy je třeba zlikvidovat. Postupně byla ovládnuta převážná část území Čečenska i s jeho hlavním městem Groznyj.

Dudajev téměř zmizel z dohledu a čečenští bojovníci se stáhli do hor odkud vedli partyzánskou válku, ve které Rusové utrpěli značné ztráty. Podstatným činem, který rozzlobil představitele v Kremlu, byl teroristický útok na nemocnici v Buďonovsku v červnu 1995, jenž provedl Šamil Basajev, a takových činů přibývalo. Obyvatelstvo vesnic bojovníky podporovalo, ale z jara roku 1996 podpora začala polevovat. Ruské síly se snažily partyzány izolovat od ostatních skupin obyvatelstva a vypleňovaly jednu vesnici za druhou.

Na pokračování konfliktu v Čečensku měli zájem některé skupiny, zejména z řad armádních dodavatelů či zkorumpovaných politiků nebo generálů. Moskevská média se o válce v roce 1996 raději odmlčela, navíc začala Jelcinova kampaň za znovuzvolení a ten předstíral, že k vojenským akcím nedochází. 21. dubna téhož roku byl údajně na příkaz Jelcina zabit Džochar Dudajev. Politické vedení převzal Zelimchan Jandarbijev, který byl v jednáních s Moskvou úspěšnější. I přesto, že při jednání Jelcina s Jandarbijevem v Moskvě dne 27. května 1996 o stažení ruských vojsk došlo k nečekaným událostem, byla 10. srpna dohoda podepsána. Do 31. srpna 1996 byly staženy všechny jednotky a nový šéf Bezpečnostní rady Lebed' s čečenským premiérem Maschadovem podepsali v dagestánském Chasavjurtu mírovou dohodu, která ukončila první rusko-čečenskou válku. Na základě příměří byl problém statutu republiky odložen na pět let.

Ve volbách 27. ledna 1997, které byly pod dohledem mezinárodních pozorovatelů, ale které nebyly v Rusku uznány s ohledem na méně než 50% účast oprávněných voličů, byl prezidentem zvolen Aslan Maschadov, jenž porazil Šamila Basajeva. Čečensko bylo do velké míry na Rusku nezávislé, mělo své vlastní instituce, ale těžko by ho v zahraničí někdo uznal, pokud by ho neuznalo Rusko. Ekonomicky na tom byla země špatně, hospodářství bylo rozvráceno. Hranice byly otevřené, ale Moskva mohla kdykoliv přistoupit k jejich zablokování.

Tím, že země byla příliš nestabilní začalo během roku 1997 přibývat násilí. Maschadovovi se nepodařilo převzít kontrolu nad celou republikou, ve které zavládl chaos. Do popředí se začínal dostávat Basajev a jeho praktiky, Rusko jej považovalo za teroristu. Na denním pořádku byly početné únosy lidí, zejména cizinců, s cílem získat výkupné, včetně jejich zavraždění. Rovněž jeden z dalších faktorů, kterou celou situaci v zemi zhoršoval bylo, že lid odmítal ústřední moc. Jednotlivé oblasti byly pod vládou skupinek ozbrojenců, kteří si do ničeho nenechali mluvit. Školství, zdravotnictví

a průmysl se rozpadly. Bujela velká nezaměstnanost, která nepříznivou situaci ještě podporovala.

Situace se vyhrotila po období relativního klidu na podzim 1999, kdy oddíly Šamila Basajeva vstoupily na území Dagestánu ve snaze zde vyhlásit muslimský stát. Také bombové útoky přímo v Moskvě a Volgodoňsku v září téhož roku, ze kterých byli obviněni čečenští teroristé, tomu napomohly. To byly hlavní důvody pro další vojenskou intervenci ze strany Ruska. V září 1999 vtrhla Ruská armáda do Čečenska a dobyla jeho podstatnou část. Hlavní město Groznyj bylo 6. prosince 1999 obklíčeno a jeho obyvatelé byli vyzváni, aby ho opustili s tím, že osoby, které ve městě zůstanou budou považovány za teroristy a zločince. Rusko oznámilo vítězství, které se stalo prvkem volební kampaně Vladimíra Putina v ruských prezidentských volbách v březnu 2000.

V letech 2000-2001 probíhaly velmi těžké a intenzivní krvavé boje. V září 2001 Putin, už nově zvolený ruský prezident, naznačil, že by mohly být zahájeny mírové rozhovory. Jednání však byla neúspěšná, jelikož každá ze zúčastněných stran měla jinou představu. Čečenská strana doufala v mírové rozhovory, ovšem Moskva trvala na jednáních o ozbrojení povstalců a složení zbraní z čečenské strany. V dalších letech byla situace v Čečensku neustále špatná. Ruská armáda prováděla neustálé čistky, jež měly vyčistit oblast od teroristů. Opět se začaly stupňovat únosy a atentáty na ruské civilisty, jež byly přičítány separatistům ve spojení se Šamilem Basajevem.

Přes probíhající boje Rusko v roce 2002 oficiálně ukončilo ozbrojené akce a začalo v Čečně zavádět plán normalizace, jež měla dopomoci zbavit se volební legitimacy prezidenta Maschadova a jeho vlády. Prvořadým úkolem byla nová ústava a prezidentské volby. Ústava byla v referendu schválena a začala platit 2. dubna 2003. Ve volbách, které byly zpochybněny mezinárodními pozorovateli, zvítězil Achmad Kadyrov, který se stal 5. října 2003 prezidentem Čečenska. Ten ale byl následující rok v květnu zavražděn a hrozilo, že se celý Moskvou vybudovaný mocenský systém zhroutí. Na jeho místo byl dosazen v roce 2004 Alu Alchanov. Po atentátu na Kadyrova se rozhodl Putin jmenovat na funkci prvního předsedy promoskevské čečenské vlády jeho syna osmadvacetiletého Ramzana Kadyrova.

Kadyrov toužil získat do svých rukou veškerou politickou moc v Čečensku. V říjnu 2006 dosáhl věkové hranice třiceti let a mohl se tak podle čečenské ústavy ucházet o úřad prezidenta republiky. Na počátku roku 2007 donutil k rezignaci

Alu Alchanova a usedl do prezidentského křesla. Od té doby zachází Kadyrov daleko za rámec formálně vymezené role čečenského prezidenta a začíná hrát samostatnou hru.

Postoje čečenské veřejnosti ke svému vůdci jsou poněkud rozporuplné. Většina obyvatel žije ve strachu před Kadyrovými jednotkami a nenávidí zkorumpovanou vládu, která nemá demokratickou legitimitu. Rovněž v Moskvě panuje mezi některými politickými elitami názor, že přece jenom má Kadyrov punc povstalce a obávají se, že by se mohl Moskvě opět postavit. Rozhodující ale je, že pro čečenské obyvatele Kadyrov zosobňuje rehabilitaci Čečenců, které ruská média často označovala za zločince a teroristy.

Rusko 16. dubna 2009 oficiálně ukončilo zvláštní bezpečnostní režim v Čečensku. Rozhodnutí Moskvy přivítal čečenský prezident jako krok, který pomůže k rozvoji ekonomiky. Situace v Čečensku se v podstatě normalizovala, ovšem současný ruský prezident Dmitrij Medveděv zdůraznil, že neustálá kontrola nad touto krizovou oblastí musí být zachována.

Rusko se zapojilo do války proti terorismu bezprostředně po úderech na Spojené státy. Ve vztahu k terorismu zůstává v Rusku Čečensko neustále aktuální. V Rusku zcela nepochybně tento problém do značné míry souvisí s čečenskou otázkou, tedy s otázkou větší autonomie nebo samostatnosti Čečenska. Čečenci prostě bojují do velké míry o svoji samostatnost, proto nejsou jejich útoky vždy jednoznačně neseny islámským fundamentalismem. Dokazují to i teroristické akce v Beslanu, v Moskevském divadle na Dubrovce nebo útok na Něvský expres na trase Moskva Petrohrad.

Kavkaz a Čečensko samotné má před sebou těžkou dobu. Je potenciálně nejen výbušný, ale také velmi perspektivní region. Budoucí prosperita této oblasti záleží na odhodlání tohoto státu na dosažení stability a vytvoření bezpečné zóny. Je ovšem důležité, jakým směrem se bude chtít Čečensko ubírat.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

1. BAJEV, H. *Přísaha chirurg pod palbou*. 1. vyd. Praha : BB/art., 2006. 427 s. ISBN 80-7341-904-1.
2. DITRICH, O., SOULEIMANOV, E. *Reflexe čečenského konfliktu českou společností : Středoevropské politické studie*. Brno : Mezinárodní politický ústav Masarykovy university, 2005. 160 s. ISBN 80-210-3837-3.
3. GALLOVÁ, C., DE WAAL, T. *Čečensko vítězství a prohry*. 1. vyd. Praha : Themis, 2000. 365 s. ISBN 80-85821-79-6.
4. HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací : boj kultur a přeměna světového řádu*. 1. vyd. Praha : Rybka Publisher, 2001. 448 s. ISBN 80-86182-49-5.
5. POLITKOVSKAJA, A. Druhá čečenská. *Revolver Revue*. roč. 2005, č.60, s. 180-185. ISSN 12-2881.
6. POLITKOVSKAJA, A. S. *Ruský deník*. 1. vyd. Brno : Jota, 2007. 486 s. ISBN 80-7217-471-3.
7. PROCHÁZKOVÁ, P. *Aluminiová královna*. 2. vyd. Praha : Lidové noviny, 2005. 169 s. ISBN 80-7106-730-X.
8. PROCHÁZKOVÁ, P. *Novinářka na Divokém východě*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 183 s. ISBN 80-7178-261-0.
9. RYBÁŘ, J. *Kavkaz, Rusko a „nová velká hra“ o kaspickou ropu*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2005. 324 s. ISBN 80-86861-48-1.
10. ŠTÁHLAVSKÝ, D. *Rusko mezi řádky*. 1. vyd. Praha : Radioservis, 2000. 254 s. ISBN 80-86212-14-9.
11. ŠTĚTINA, J. Prokletý průsmyk. *Lidové noviny*. roč.1991, č. 288, s. 4. ISSN 0862-5921.
12. VAVROUŠKA, P. *Ruské duše*. 1.vyd. Praha : Radioservis, 2009. 260 s. ISBN 978-80-86212-05-0.
13. VOLENCOVÁ, D. *Jaromír Štětina : Život v epicentru*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 208 s. ISBN 80-7178-794-9.

Elektronické zdroje

1. 1994-1997 1. rusko-čečenská válka. [online]. Valka.cz. 2004 [cit. 18.4.2009]. Dostupný z WWW: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/308512#308512>>
2. 1999-2009 2. rusko-čečenská válka. [online]. Valka.cz. 2004 [cit. 18.4.2009]. Dostupný z WWW: <<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/308512#308512>>
3. BAHENSKÝ, F. *Národnostní politika v Ruské federaci v 90. letech 20. století*. [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 6. seminář východoevropských dějin. 2003. [cit. 25.2.2003]. Dostupný z WWW: <<http://www.nkp.cz/seminář/npol.htm>>
4. *Čečenští povstalci popírají podíl na atentátech v Moskvě*. [online] Novinky.cz. 2010. [cit. 31. 3. 2010]. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/196317-cecensti-povstalci-popiraji-podil-na-atentatech-v-moskve.html>>.
5. *Čečna: Tisíce lidí "mizí" beze stopy EU mlčí*. [online]. 2005 [cit. 30.8.2009] Dostupný z WWW: <<http://zpravodajstvi.ecn.cz/>>
6. DIKAJEV, U. *Kauza Kadyrov, aneb Profil budoucího prezidenta*. [online]. Prague Watchdog. 2003. [cit. 25.1.2003]. Dostupný z WWW: <<http://www.watchdog.cz/index.php?schow=000000-000014-000434=000004&/ang=3>>.
7. GAZETA.ru. [online]. 2001-2009. [cit. 9.5.2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.gazeta.ru>>.
8. HAMOUZOVÁ, I. *Přepadení divadla na Dubrovce zemřelo 170 lidí*. [online]. Česká televize 24, 2002. [cit. 23.10.2008]. Dostupný z WWW: <<http://www.ct24.cz/kalendarium/33302-pri-prepadeni-divadla-na-dubrovce-zemrelo-170-lidi/>>.
9. *Jižní Osetie*. [online]. 2009 [cit. 6.11.2009]. Atlas. Dostupný z WWW: <<http://atlas.netway.cz/asi/jizoset.htm>>.
10. MÍŠOVÁ, M. *Právní povaha čečenského konfliktu*. [online] Prague Watchdog. 2001. [cit. 18.5.2001]. Dostupný z WWW: <<http://www.watchdog.cz/?lang=3>>.
11. NACHTMAN, P. *Pošetilá prohra: Pošetilá invaze do Jižní Oseti připomíná osud argentinské vojenské junty*. [online]. Britské listy, 2008 [cit. 6.11.2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/41984.html>>.

12. PEHE, J. *Čečenský terorismus*. [online] Český rozhlas, Rádio 6 - October 2004. [cit. 4.9.2004]. Dostupný z WWW: <<http://www.pehe.cz/rozhovory/2004/cecensky-terorismus>>
13. *Politika NATO na Jižním Kavkaze* [online]. 2009 [cit. 9.10.2009]. Dostupný z WWW: <www.mzv.cz/public/cf/ae/a0/16634_14945_Aliancni_politika_Kavkaz.doc>
14. POTUČEK, J. *Čečensko – neřešitelný konflikt?* [online]. E-polis.cz, 2005. [cit. 9.2.2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-bezpecnost/73-čecensko-neresitelný-konflikt.html>>.
15. *Rusko po Beslanu* [online]. 2004 [cit. 3.6.2006]. Dostupný z WWW: <http://www.hrw.org/russian/press/russia/2004/220904_beslan.html>.
16. RUSKODNES.cz. *informačně-analytický server o současném Rusku*. [online]. 2003-2008 [cit. 15.8.2008]. Dostupný z WWW: <www.ruskodnes.cz>
17. *Rusové zabili šéfa čečenských rebelů Basajeva*. [online]. iDNES.cz 2006 [cit. 10.7.2006]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/zahranicni.asp?c=A060710_143400_domaci_miz>.
18. SOUKUP, O. *Konec války v Čečensku, vliv Ruska trvá*. [online]. 2009 [cit. 17.4.2009]. HN.iHNED.cz. Dostupný z WWW: <http://logistika.ihned.cz/c3-36758730-B00000_d-konec-valky-v-cecensku-vliv-ruska-trva>.
19. ŠTERN, J. *Válka v Gruzii je velkým ponaučením*. [online]. 2008 [cit. 20.7.2009]. Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jan-stern.php?itemid=4271>>.
20. ŠTĚTINA, J. *Válečné zpravodajství má železná pravidla*. [online]. Velká Epocha [cit. 26.4.2009]. Dostupný z WWW: <<http://www.velkaepocha.sk/2009042610008/Jaromir-Stetina-Valecne-zpravodajstvi-ma-zelezna-pravidla.html>>.
21. *Teroristé zaútočili na vlak, lidé byli jako sirky*. [online] Deník.cz. 2009. [cit. 28.11.2009]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/ze_sveta/pri-vlakovem-nestesti-v-rusku-zahynuly-desitky-ces.html>.
22. VALACH, M. *Gruzie-toto není konec*. [online]. Britské listy 2008. [cit. 14.8.2008]. Dostupný z WWW :<<http://www.blisty.cz/aut/252/art.html>>.
23. *Vůdce severokavkazských povstalců se přihlásil k útokům v Moskvě*. [online] Novinky.cz. 2010. [cit. 31. 3. 2010]. Dostupné z WWW:

<<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/196428-vudce-severokavkazskych-povstalcu-se-prihlasil-k-utokum-v-moskve.html>>.

24. *Zemřel bývalý ruský prezident Boris Jelcin* . [online]. iDNES 2007. [cit. 23.4.2007]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz/zemrel-byvaly-rusky-prezident-boris-jelcin-fe8->>.
25. ŽIŽKA, P. *Rusko-čečenský konflikt*. [online]. Glosy.info., 2005. [cit. 23.9.2009]. Dostupný z WWW : <<http://glosy.info/texty/rusko-cecensky-konflikt/>>

ABSTRAKT

ČECHOVÁ, H. *Ohniska napětí v Ruské federaci : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 74 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Lenka Havelková.

Klíčová slova: nezávislost, rusko-čečenský konflikt, terorismus

Bakalářská práce se zabývá ohnisky napětí v Ruské federaci, zejména v oblasti Kavkazu. Podrobněji je zaměřena na rusko-čečenskou krizi, jež vyústila v první válku a následně ve válku druhou. Bakalářská práce shrnuje konflikty jednotlivých států v dané oblasti, popisuje a hodnotí sled událostí rusko-čečenské krize, zejména přibližuje první válku, období nezávislosti a válku druhou. Seznamuje s výpověďmi přímých účastníků a politických aktérů v období krize. V závěru práce je analyzován vztah Čečenska k terorismu, počet obětí způsobené válkami a perspektivy budoucího vývoje Čečenska.

ABSTRACT

ČECHOVÁ, H. Tension Hot-spots in the Russian Federation: bachelor thesis. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o.p.s., 2010. 74 p. Supervisor: PhDr. Lenka Havelková.

Key words: independence, Russian-Chechen conflict, terrorism

The bachelor thesis (work) deals with the tension hot spots in the Russian Federation, especially in the area of Caucasus. It focuses on Russian-Chechen crisis that resulted in the first and subsequently in the second war. The thesis summarises the conflicts of individual countries in the area, describes and evaluates the sequence of events in the Russian-Chechen crisis, particularly the first war, period of independence and the second war. It submits the eye-witnesses and political officials' statements in the crisis period. Towards the end of the work, the relation of Chechnya and terrorism is analysed as well as the number of casualties of both wars and the perspectives of future development in Chechnya.